

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO EKONOMISKO ATTIECĪBU KATEDRA
Profesionālā bakalaura studiju programma Starptautiskās ekonomiskās attiecības

**ĀRVALSTU TIEŠĀS INVESTĪCIJAS LATVIJĀ.
PROBLĒMAS UN RISINĀJUMI**
FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN LATVIA. PROBLEMS AND
SOLUTIONS

DIPLOMDARBS

Autore: **Lelde Ķelpiņa**

Studenta apliecības Nr.: lk09035

Darba vadītājs: M.iur Antons Petrovskis

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Valsts ekonomiskās situācijas uzlabošanai investīcijām ir ļoti liela nozīme, īpaši attīstības un krīzes skartajām valstīm. Ārvalstu tiešo investīciju piesaiste ir viens no galvenajiem veidiem, kā veicināt valsts ekonomikas attīstību.

Diplomdarba mērķis ir izpētīt ārvalstu tiešo investīciju vidi Latvijā, attīstību, tendences, problēmas un atrast problēmu risinājumus. Darba pirmajā daļā tiek apskatīts investīciju jēdziens un veidi, otrajā daļā apskatītas ĀTI tendences, investīciju vide Latvijā, kā arī globālās ĀTI. Trešajā daļā, izmantojot ĀTI speciālista un Latvijas Bankas speciālista sniegtās intervijas, tiek pētītas problēmas ĀTI jomā un meklēti problēmu risinājumi.

Bakalaura darba apjoms ir 65 lpp., tabulu skaits - 3, attēlu skaits –3, pielikumu skaits 1

Atslēgvārdi: ārvalstu tiešās investīcijas, ekonomikas izaugsme, investīciju vide.

ABSTRACT

Investments in improving the economic situation and development are very important, especially in developing and crisis-affected countries. Attracting FDI is one of the main ways to promote the country's economic recovery.

The aim of this Thesis is to explore the environment of FDI and development, trends and problems of the FDI in Latvia and finding solutions for those problems.

The first section deals with the investment definition and types, second section deals with the FDI trends, FDI environment in Latvia and global FDI. In the third section I analyse two interviews, research problems and solutions of those problems.

The Thesis consists of 65 pages, 3 tables, 3 figures, 1 appendices.

Key words: foreign direct investment, economic development, investment environment

SATURS

APZĪMĒJUMU SARAKSTS.....	1
IEVADS	2
1. INVESTĪCIJAS UN TO LOMA LATVIJAS EKONOMIKĀ	4
1.1. Investīciju jēdziens un veidi.....	4
1.2. Investēšanas process.....	7
1.3. Investīciju riski.....	9
1.4. Investīcijas Latvijas ekonomikā.....	10
1.5. Iemesli investīciju piesaistīšanai	11
2. ĀRVALSTU TIEŠĀS INVESTĪCIJAS LATVIJĀ UN PASAULĒ.....	14
2.1. Īsa ĀTI vēsture.....	14
2.2. ĀTI piesaistes sistēma.....	15
2.3. ĀTI tendences Latvijā.....	18
2.4. Globālo ĀTI tendences un perspektīvas.....	27
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI.....	53
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	55
1.pielikums.....	60

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ĀTI – Ārvalstu tiešās investīcijas

EDS – Elektroniskā deklarēšanas sistēma

EM – Ekonomikas ministrija

ES – Eiropas Savienība

GKI – Globālās konkurētspējas indekss

IKP – Iekšzemes kopprodukts

LIAA – Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra

LVL – lats, Latvijas valsts valūta

milj. – miljons

mljrd. – miljards

NAP – Nacionālais attīstības plāns

OECD – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija

PVN – Pievienotās vērtības nodoklis

TNCs – Starptautiskas korporācijas

trilj. – triljons

UNCTAD – Apvienoto Nāciju Organizācijas Tirdzniecības un attīstības konference

u.c. – un citi

utt. – un tā tālāk

IEVADS

Mūsdienu apstākļos jebkuras valsts ekonomikas izaugsme lielā mērā ir saistīta ar modernu, pēdējiem zinātnes sasniegumiem atbilstošu ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju paātrinātu ieviešanu. Lai attīstītu sava uzņēmuma darbību ir nepieciešami lieli finansu līdzekļi un bieži vien ar saviem līdzekļiem vien nepietiek, tāpēc uzņēmumiem ir jādomā par ārējo resursu piesaisti. Mūsdienās daudzas valstis, it īpaši tās, kuras atrodas pārejas ekonomikas apstākļos, sastopas ar objektīvu nepieciešamību aktivizēt investīciju darbību saimnieciskās sistēmas konkurētspējas paaugstināšanai, esošo ražošanas struktūru modernizācijai, rekonstrukcijai un jaunu struktūru radīšanai, kas mūsdienu ekonomikas globalizācijas apstākļos ir sevišķi aktuāli.

Latvija atrodas ģeogrāfiski izdevīgā stāvoklī, lai veiksmīgi piesaistītu investorus no visas pasaules. Neskatoties uz to, ir arī daudz ekonomiska rakstura problēmu, kuras būtu jārisina, lai investīciju ieplūde pieaugtu un investori Latviju uzskatītu par piemērotu investīciju galamērķi.

Ņemot vērā to, ka investīcijas vēlas piesaistīt ikviens pasaules valsts, tad pieaug arī konkurence. Valstij jābūt konkurētspējīgai starptautiskajā arēnā, lai piesaistītu investorus, to kapitālu, tehnoloģijas un jaunas zināšanas, kas nāk līdz ar ārvalstu investoriem.

Valsts konkurētspējas pamatā ir konkurētspējīgi uzņēmēji, kuru sekmīga darbība ir atkarīga no labvēlīgas uzņēmējdarbības vides. Viena no Latvijas ekonomikas ilgtermiņa galvenajām prioritātēm, kas ir izvirzīta valdības deklarācijā ir uzņēmējdarbībai un investīcijām labvēlīga vide. Šādas vides nodrošināšana ir valsts pārvaldes pamatuzdevums. Uzņēmējdarbības veikšanu būtiski ietekmē gan atbilstošas infrastruktūras pieejamība, gan atbalsta pieejamība, bet ne mazāk svarīga ir normatīvā vide, kurā uzņēmējs darbojas.

Diplomdarba mērķis ir izpētīt ĀTI Latvijā, to vidi un apzināt problēmas ĀTI piesaistes procesā. Kad problēmas ir izkristalizētas, meklēt to optimālāko pielietojamo risinājumu. Tieši Latvijas uzņēmējdarbības vides nesakārtotība ir negatīvākais aspekts, kas investoriem liek šaubīties par uzņēmējdarbības uzsākšanas mūsu valstī.

Mērķa sasniegšanai darba autore izvirza šādus uzdevumus:

- Pētīt investīciju būtību, iedalījumu un klasifikāciju;
- Pētīt ĀTI veidus, ietekmi uz tautsaimniecību;
- Analizēt ĀTI Latvijā;
- Izzināt un salīdzināt statistiskus datus par investīciju apjomu Latvijā pēdējo gadu laikā;

- Veikt interviju ar nozares speciālistiem, par ĀTI tendencēm, uzsvaru liekot uz problēmām un risinājumiem;
- Izdarīt secinājumus par ĀTI Latvijā un to problēmām.

Darba izstrādē tiek pielietotas šādas metodes: zinātniskās literatūras izpēte, statistisko datu analīze, intervijas veikšana.

Darbā izmantotie avoti- zinātniskā literatūra, publikācijas, grāmatas, interneta resursi.

1. INVESTĪCIJAS UN TO LOMA LATVIJAS EKONOMIKĀ

1.1. Investīciju jēdziens un veidi

Latvijas ekonomika, kā maza un atvērta ekonomika pēdējos 20 gados ir bijusi pakļauta vairākiem ekonomiskajiem satricinājumiem, no kuriem pēdējā krīze ir radījusi būtiskas izmaiņas Latvijas tautsaimniecībā. Līdz ar izeju no krīzes var redzēt, ka ir beidzis pastāvēt ekonomiskais modelis, kurā, pateicoties ārējā kapitāla pieplūdumam, strauji palielinājās iekšējais pieprasījums, kas bija izaugsmes galvenais virzītājspēks. Šis ekonomiskās attīstības modelis nebija ilgtspējīgs, jo to raksturoja izteiktas makroekonomiskās disproporcijas - augsta inflācija un liels maksājumu bilances tekošā konta deficīts.¹

Efektīva investīciju piesaiste valsts ekonomikā ir noteicošais faktors, kas rada labvēlīgus apstākļus ekonomiskās krīzes situāciju pārvarēšanai, tautsaimniecības strukturālajām pārmaiņām, reģionālās attīstības un tehniskā progresa veicināšanai, kas savukārt ir pamats stabilai ekonomikas izaugsmei.²

Investīciju jēdziens ir visai plašs un grūti definējams. No makroekonomiskās teorijas viedokļa par investīcijām ir uzskatāma visa tā līdzekļu plūsma, kas nav paredzēta patēriņam. Savukārt uzņēmējdarbībā jēdziens ir šaurāks un plašam cilvēku lokam saprotamāks – par investīcijām tiek uzskatīts kapitāla ieguldīšanas paņēmieni, kas nodrošina kapitāla vērtības saglabāšanu vai pieaugumu.³

Investīcijas ir viens no svarīgākajiem katras valsts ekonomikas raksturlielumiem, kuru pieaugums veicina valsts ekonomisko izaugsmi, sekmējot kopējā pieprasījuma un piedāvājuma pieaugumu. Investīcijas nodrošina tautsaimniecības attīstību nākotnē un ietver tos ekonomiskos labumus, kas tiek patērēti gada laikā.⁴

Investīcijas vai ieguldījumi ekonomiskajā literatūrā tiek definēti dažādi, tomēr investīciju definīcijai jāatspoguļo šādi momenti:

- naudas līdzekļu ieguldīšana vai aizdošana uz zināmu laiku;
- nākotnes naudas plūsmas veidošanas motivācija;

¹ Latvijas Nacionālās industriālās politikas vadlīnijas (2012). [tiešsaiste] – [atsauce 05.05.2013]. Pieejams: <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/Industrialas%20politikas%20politisko%20vadliniju%20dokuments%20FINAL.pdf>

²Turpat

³ Igars Kasjanovs (Latvijas Bankas ekonomists). Investīciju ābece: veidi, ietekme, vide un situācija Latvijā. (2011) [tiešsaiste] – [atsauce 20.03.2013]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/investiciju-abece-veidi-ietekme-vide-un-situacija-latvija>

⁴ Latvijas Republikas Ekonomikas Ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga (2011) [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2013]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/zin_2011_jun.pdf

- naudas plūsmai ir jākompensē investēto līdzekļu summa, inflācijas procentus un nenoteiktība vai rentabilitātes risks;
- investoram par līdzekļu aizdošanu ir jāsaņem zināms ienākums.⁵

Apkopojot to, var secināt, ka investīcijas ir naudas līdzekļu ieguldīšana uz zināmu laiku, lai izveidotu tādu nākotnes naudas plūsmu, kura varētu investoram kompensēt aizdoto līdzekļu summu, sagaidāmo inflāciju un nenoteiktību, kā arī dot zināmu peļņu. Tas attiecas uz visu veidu investīcijām (uzņēmuma investīcijām ražošanas iekārtās, apgrozāmajos līdzekļos, investīcijām vērtspapīros u.c.). Praktiskajā dzīvē izšķir – patērētāju, ražošanas un finanšu investīcijas.

Investīcijas tiek dēvētas arī par uzkrājumiem, rezerves fonda vajadzībām, amortizācijas un tīrās investīcijas, kas paredzētas jauna pamatkapitāla veidošanai. Fiziskā kapitāla uzkrāšanai ir ārkārtīgi liela loma tautsaimniecības ilgtermiņa izaugsmē un līdz ar to iedzīvotāju ienākumu pieaugumā un izlīdzināšanā ar ES attīstītajam valstīm. Investīcijas nodrošina ne tikai straujāku kapitāla izaugsmi, bet arī produktivitātes pieaugumu – inovāciju, tehnoloģiju pilnveidošanas un pasaulē uzkrāto zināšanu izplatīšanas rezultātā. Pētījumi pierāda, ka viens no galvenajiem faktoriem, kas nosaka izaugsmes atšķirības starp valstīm, ir kapitāla akumulēšana – augstākus izaugsmes tempus sasniedz tās valstis, kuras investīcijas iekārtas ir visaugstākās.⁶

Jēdzienu „investīcija” var arī definēt kā ilgāka termiņa kapitālieguldījumu kādā uzņēmumā vai vērtspapīros, dalības maksā utt., lai iegūtu ienākumus no ieguldītā kapitāla. Par investīcijām to vispārīgā nozīmē uzskata personiskās ieinteresētības motivētu kapitāla ieguldīšanu uzņēmumos, fermās, pilsētu vai lauku nekustamajā īpašumā, akcijās, izglītībā vai pensiju fondos.⁷

Investīcijas kā ekonomiskā kategorija pilda vairākas funkcijas, bez kurām nav iedomājama gan valsts ekonomiskā izaugsme, gan uzņēmējdarbības attīstība. Makro līmenī investīcijas ir pamats izdevumu samazināšanai un ražošanas modernizācijai, ekonomiskās attīstības makroekonomisko apstākļu radīšanai un atbalstīšanai, zinātniski tehniskā progresa paātrināšanai, kvalitātes uzlabošanai un nacionālās produkcijas konkurētspējas nodrošināšanai, būvniecībai, bezdarba problēmas risināšanai, valsts aizsardzības

⁵Leonoviča. L., Uzņēmējdarbība un Investīcijas. Rīgas Tehniskā Universitāte. RTU izdevniecība. Rīga 2005. [atsauce 01.05.2013] 51.lpp

⁶Turpat

⁷Turpat

nodrošināšanai un arī citu sociālu problēmu risināšanai. Investīcijas nosaka valsts ekonomisko izaugsmi, sekmējot kopējā pieprasījuma un piedāvājuma pieaugumu.⁸

Investīcijas ir obligāts uzņēmuma attīstības nosacījums. Uzņēmumam tās ir nepieciešamas darbības paplašināšanai, ražošanas tehniskā līmeņa paaugstināšanai, ražojamās produkcijas kvalitātes un konkurētspējas uzlabošanai, kā arī vērtspapīru iegādei un ieguldīšanai citu uzņēmumu aktīvos.⁹ Citiem vārdiem, investīcijas ir nepieciešamas uzņēmuma normālas funkcionēšanas nodrošināšanai nākotnē, stabila finanšu stāvokļa nostiprināšanai un peļņas maksimizēšanai. Tagad, kad Latvija iestājusies Eiropas Savienībā, lielākā daļa uzņēmumu īpaši jūt vajadzību pēc diezgan nopietniem kapitālieguldījumiem. Tas ir saistīts ar to, ka uzņēmumiem sevišķi svarīgi ir celt produkcijas vai pakalpojumu konkurētspēju, lai novērstu noteiktas pašmāju un starptautiskā tirgus daļas zaudēšanu.

Plašā nozīmē investīcijas nodrošina mehānismu, kas ir nepieciešams valsts ekonomikas pieauguma un attīstības finansēšanai. Investīciju lomu var novērtēt, pētot investīcijas procesa struktūru, tās dalībniekus, investoru tipus.¹⁰

Investīciju klasifikācija pēc vairākām pazīmēm atspoguļota tabulā.

1.1 tabula

Investīciju klasifikācijas pazīmes¹¹

Pēc līdzekļu ieguldīšanas objekta	Pēc piesaistīšanas rakstura	Pēc investēšanas perioda	Pēc investīciju procesa dalībniekiem	Pēc investēšanas reģiona
Finanšu	Tiešās	Īstermiņa	Valsts	Vietējās
Reālās	Netiešās	Ilgtermiņa	Uzņēmēj sabiedrību	Ārvalstu
			Privātās	

Investīcijas ir kapitāla ieguldīšanas paņēmiens, kas nodrošina kapitāla vērtības saglabāšanu vai pieaugumu.

Tiešās investīcijas – ieguldījumu veids, kas dod investoram tiešās īpašuma tiesības uz vērtspapīriem vai īpašumu. Netiešās investīcijas ir ieguldījumi investīciju portfeli, tas ir,

⁸Latvijas Universitātes raksti. 717. sējums Vadības zinātne. [tiešsaiste] – [atsauce 20.03.2013]. Pieejams: <http://www.lu.lv/materiali/apgads/raksti/717.pdf>

⁹ Turpat

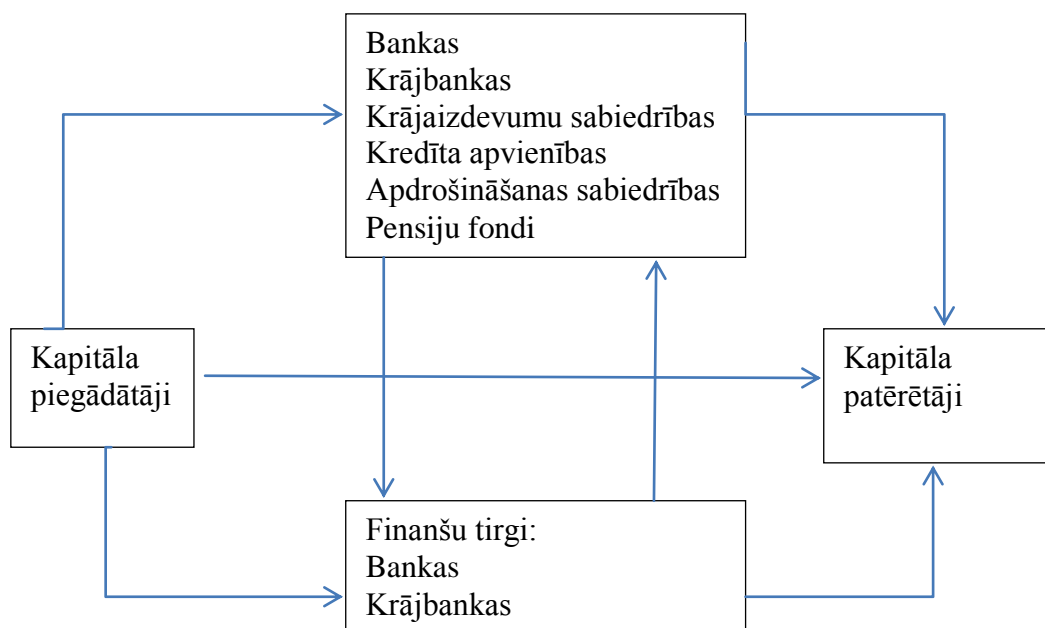
¹⁰ Kutuzova O. Finanšes un kredīts. Valsts investīciju politika Rīga : Biznesa augstskola Turība, 2012. [atsauce 01.05.2013]

¹¹ Turpat

vērtspapīru vai īpašumu kopumā; šajā gadījumā investoram ir tiesības nevis uz atsevišķiem uzņēmēj sabiedrības aktīviem, bet gan uz ieguldījuma portfeļa daļu. Investīcijas atšķiras arī pēc riska pakāpes, cik riskants var vai nevar būt ieguldījums, atšķiras arī pēc darbības termiņiem, atšķiras arī pēc reģionālām pazīmēm.¹²

1.2. Investēšanas process

Vadības lēmumiem par investīcijām jābūt detalizēti pamatoti, objektīvais investīciju pievilcīguma novērtējums ir nepieciešams priekšnosacījums investīciju drošumam un rentabilitātei. Pētot investīciju pievilcīguma jautājumu, jāsaprot, ka investori pārstāv diezgan plašu tirgus subjektu loku, kuram ir dažādi mērķi, prioritātes, investīciju lēmumu pieņemšanas principi un attieksme pret riskiem. Svarīgi arī nodalīt uzņēmuma investīciju pievilcīgumu no konkrēta ieguldījuma objekta jeb aktīva investīciju pievilcīguma. Ir jāatšķir konkrēta projekta investīciju pievilcīgums, ieguldot materiālajos un nemateriālajos aktīvos, un konkrētas finanšu investīcijas pievilcīgums, kas visbiežāk izpaužas vērtspapīru vai to paketes iegādē.¹³

1.1 att. Investēšanas process¹⁴

Kā redzams attēlā, finanšu iestādes vienlaikus piedalās tirgu darbībā un ir starpnieki starp kapitāla piegādātājiem un patērētājiem.

¹²Kutuzova O. Finanšes un kredīts. Valsts investīciju politika. Rīga : Biznesa augstskola Turība, 2012 . [atsauce 01.05.2013]

¹³Turpat

¹⁴Turpat

Valsts, uzņēmēj sabiedrības un privātpersonas ir investēšanas procesa galvenie dalībnieki, turklāt viņi var piedalīties šajā procesā kā pieprasītāja, tā arī piedāvājuma pusē.

Pastāv divu veidu investori: institucionālie un individuālie. Institucionālie investori ir speciālisti, kuri par maksu pārvalda svešus naudas resursus. Tie var darboties banku, apdrošināšanas akciju sabiedrību, pensijas fondu, lielu nefinanšu korporāciju un privātpersonu vārdā. Individuālie investori savās finanšu interesēs rīkojas tikai ar personiskiem līdzekļiem. Individuālais investors ir vairāk ieinteresēts peļņas iegūšanā no investētajiem līdzekļiem.¹⁵

Vietējās investīcijas nozīmē vietējo investoru līdzekļu ieguldīšanu konkrētajā valstī, bet ārvalstu investīcijas – finanšu līdzekļu ieguldīšanu tādos investīciju objektos, kuri atrodas ārpus investora valsts teritorijas. Turklāt ārzemju investori var būt gan valsts, gan arī kompānijas un privātpersonas. Ārvalstu investīciju formas var būt kā kapitālu daļu iegāde kopuzņēmumos, uzņēmumu, paju, ārvalstu partneru vērtspapīru iegāde, ārvalstu aizņēmumu saņemšana un mantisko tiesību iegāde uz produktu un dažādām tehnoloģisko procesu formām. Lai piesaistītu ārvalstu investorus, tiem piedāvā kapitāla saglabāšanas garantijas, iespējamo zaudējumu atlīdzināšanu, atvieglotu aplikšanu ar nodokļiem, muitas atvieglojumus utt.¹⁶

Ekonomikas funkcionēšana ir atkarīga no tā, cik ātri var mobilizēt naudas līdzekļus valsts, uzņēmēj sabiedrību un privātpersonu vajadzību finansēšanai.

Peļņu no investīcijām var saņemt kā kārtējos ienākumus vai kā ieguldīto līdzekļu vērtības pieaugumu. Peļņas apjoms un veids ir atkarīgs no šādiem nosacījumiem: darījuma veids ar vērtspapīriem un īpašumu; darījuma termiņš; darījuma risks.

Investīcijas ietekmē dažādi faktori, kas nosaka, cik daudz tiks investēts un kāda būs investīciju struktūra. Par faktoriem, kas ietekmē investīcijas, uzskata:

- Gaidāmo peļņu;
- Procentu likmi;
- Izdevumus iekārtu iegādei;
- Nodokļus;
- Tehnoloģiskās izmaiņas;
- Rīcībā esošo kapitālu;
- Peļņas prognozes.¹⁷

¹⁵Leonoviča. L., Uzņēmējdarbība un Investīcijas. Rīgas Tehniskā Universitāte. RTU izdevniecība. Rīga 2005. [atsauce 01.05.2013]

¹⁶Turpat

¹⁷Turpat

Investors var izvēlēties dažādus investēšanas veidus. Viens no tiem ir investēšana uzņēmumā. Uzņēmuma investēšanas pievilcību analizē, kad uzņēmēj sabiedrība kļūst par investīciju objektu un ir nepieciešams novērtēt tās stiprās un vājas puses, cenu konkurētspēju un izmaksas, pozīcijas stabilitāti, pašreizējās stratēģijas efektivitāti, finansiālās darbības rezultātus un nākotnes attīstības perspektīvas.¹⁸

1.3. Investīciju riski

Investīciju projektu analīzes gaitā ir nepieciešams ievērot:

- projektu risku, jo pie lielāka rentabilitātes laika, projekts ir riskantāks;
- naudas vērtību, jo laika gaitā nauda maina savu vērtību

Vislielākā varbūtība parasti ir saistīta ar lieliem investīciju projektiem, tādiem kā ražošanas paplašināšana. Šim nolūkam tiek ieguldītas lielas summas, bet galīgais rezultāts nav droši zināms. Vēl lielāks risks ir saistīt ar jaunu preču ražošanu, jo tas ir solis jaunā neizpētītā jomā. Parasti investēšanas procesu sāk bez precīzām idejām par iespējamo investīciju plānošanu.

Pastāv neprognozējamie riski, tādi kā makroekonomiskās situācijas maiņa vai izmaiņas ārējā ekonomiskajā situācijā u.c., kā arī iekšējie prognozējamie riski, kas ir tirgus risks, darbības risks u.c., un likviditātes un kredītspējas risks.¹⁹

Ekonomisko risku grupā, kurā ietilpst ražošanas, realizācijas un investīciju riski, katrā no tiem varam saskatīt faktorus, kuri var palielināt vai mazināt iecerēto (plānoto) rezultātu. Piemēram, pastāvot nenoteiktībai lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, faktori, kas var palielināt vai mazināt ražošanas apjomu un kvalitāti, ir: laika apstākļi, slimības un kaitēkļi, produktivitātes svārstības. Realizācijas apjomu ietekmē darījumu partneru neveiksmes un negodīga rīcība, tirgus stāvokļa mainīšanās (konjunktūras svārstības) un valsts politika, savukārt investīcijas noteiks tādi faktori kā zinātnes un tehnikas progress, pieprasījuma izmaiņas.²⁰

Lielākā daļa investoru varētu piekrist priekšstatam, ka viņi vēlas nopelnīt tik daudz naudas par savu ieguldījumu, cik vien iespējams. Bet, kamēr jēdziens „pelnīt naudu”, ir pietiekami vienkāršs pēc fakta, jo investors vienkārši rēķinās ar peļņu par ieguldījumu, tas

¹⁸Leonoviča, L., Uzņēmējdarbība un Investīcijas. Rīgas Tehniskā Universitāte. RTU izdevniecība. Rīga 2005. [atsauce 01.05.2013]

¹⁹Kutuzova O. Finanses un kredīts. Valsts investīciju politika. Rīga : Biznesa augstskola Turība, 2012. [atsauce 01.05.2013]

²⁰Kaktiņš J. Riska vadīšanas teorētiskie pamati. LLU Ekonomikas katedra. [tiešsaiste] – [atsauce 10.05.2013]
Pieejams: www.riski.lv/upload_file/.../Riska_vadisanas_teoretiskie_pamati.doc

tomēr ir neskaidrs, jo reti ir zināms tas, cik daudz un, vai vispār investors nopelnīs. Gandrīz visi ieguldījumi rada nenoteiktību. Tādējādi, lai gan investori visi vēlas nopelnīt visaugstāko iespējamo atdevi, tie arī cenšas izvairīties no riska.²¹

Tas nebūtu pārsteidzoši, ka galu galā investīcijas, kas piedāvā lielāku sagaidāmo ienesīgumu uzliks attiecīgi arī lielāku risku. Investori būs atšķirīgi, izvēloties ieguldījumu, jo tie atšķiras ar to, cik katrs ir gatavs ieguldīt, apzinoties to, ka pastāv liels riska faktors.²²

1.4. Investīcijas Latvijas ekonomikā

Investīciju aktivitātes Latvijā kopš 2010. gada beigām pakāpeniski pieaug, kaut arī joprojām ir ļoti zemā līmenī. 2010. gadā investīcijas Latvijas tautsaimniecībā bija par 19,6% mazākas nekā 2009. gadā. Savukārt 2011. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, investīcijas pieauga par 28,4%. Investīciju korekcija trīs gadu laikā bija daudz spēcīgāka nekā IKP korekcija. Kopš 2008. gada.²³

Investīciju apjomi samazinājās gandrīz uz pusi, un 2010. gadā tās veidoja vairs tikai 18% no IKP (2007. gadā – 33,7% no IKP). Investoru jutīgumu pret ekonomikas konjunktūras svārstībām lielā mērā noteica uzņēmumu finansiālā stāvokļa pasliktināšanās noieta tirgus straujās sašaurināšanās dēļ.²⁴

Būtisks investīciju samazinājums bija vērojams arī ES dalībvalstīs. Kopš 2008. gada trīs gadu laikā investīcijas ES valstīs vidēji samazinājās par 13,5%, t.i., gandrīz desmit reizes straujāk nekā IKP. Jāatzīmē, ka vienīgā ES dalībvalsts ar pozitīvu investīciju dinamiku ir Polija (2010. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas pieauga par 6,2%). Savukārt Baltijas valstīs un Īrijā investīciju apjomu samazinājums ir bijis gandrīz četras reizes lielāks nekā vidēji ES.²⁵

Investīciju korekcijas dziļumu Latvijā pastiprināja uzņēmumu lielie parādi, kas bija izveidojušies straujās izaugsmes gados, kā arī Latvijas banku sistēmas kredītspējas pasliktināšanās. 2008. gadā investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā bija par 13,6% mazāki nekā 2007. gadā. Investīciju vides pasliktināšanās, zems iekšzemes un ārējā pieprasījuma, kā arī ražošanas jaudu noslodzes līmenis negatīvi ietekmēja investēšanas procesus 2009. gadā. Investīciju apjomi bija par 37,3% mazāki nekā 2008. gadā. Jāatzīmē, ka 2009. gadā visās ES

²¹Bodie Z., Kane A., Marcuss A. J.Essentials of investments. International edition 2003 Chapter 17. [atsauce 10.05.2013]

²²Turpat

²³Latvijas Republikas Ekonomikas Ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga (2011) [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2013]. Pieejams:

http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/zin_2011_jun.pdf

²⁴Turpat

²⁵Turpat

dalībvalstīs investīciju dinamika bija negatīva. Savukārt 2010. gadā daudzās ES dalībvalstīs atjaunojās investēšanas pozitīvā dinamika, kamēr Latvijā investīciju apjomi bija 80% no iepriekšējā gada līmeņa.²⁶

1.5. Iemesli investīciju piesaistīšanai

Tradicionāli var atrast daudz iemeslu, kāpēc valsti vēlas piesaistīt investīcijas. Valsts izaugsmes veicināšana ir viens no visizplatītākajiem iemesliem, kāpēc valsts vēlas piesaistīt investīcijas, kā tas ir redzams akadēmiskajās un neakadēmiskajās diskusijās. Plašs kapitāla pieplūdums no ārvalstīm ļauj saņēmējvalstīm augt, vismaz īstermiņā. Pastāv arī uzskats, ka valstis investīcijas cenšas piesaistīt, lai ne tikai augtu, bet arī, lai attīstītos.

Piesaistot ārvalstu kapitālu, valstis cenšas attiecīgi piesaistīt arī faktorus, kas seko šim procesam, viens no pozitīvākajiem ir kvalificēta darbaspēka pieplūdums, kas ir īpaši svarīgs mazajām valstīm, kurās ir darbaspēka trūkums.²⁷

Finansējuma piesaistīšana vienreiz, var veicināt citu investoru aktivitāti turpmāk. Izteiktāk to var redzēt, kad lielie uzņēmumu vai privātie investori iegulda konkrētajā valstī, tādējādi atzīstot valsti par pietiekami drošu un interesantu investīciju galamērķi, kas savukārt var rosināt citus investorus rīkoties un arī ieguldīt šajā valstī. Lielāki ieguldījumi valstī arī nozīmē lielākus budžeta ieņēmumus un to administrēšanu.

Valstīm ir svarīgi saprast iemeslus, kāpēc viņas vēlas piesaistīt investorus un izprast tos, jo tiem būs liela ietekme lēmumu pieņemšanas procesā makro līmenī.

Cenšoties piesaistīt ārvalstu investīcijas, politikas veidotājiem prātā vajadzētu paturēt, ka pastāv zināmi priekšnosacījumi, kas jāņem vērā, lai investīcijas dotu vislielāko iespējamo labumu, kāds ir iespējams.²⁸

Jaunattīstības valstis starptautiskās organizācijas un citi ārējie padomdevēji stingri rekomendē galvenokārt paļauties uz ĀTI, kā ārējā finansējuma avotu. Tiek apgalvots, ka ĀTI ir pārākas par cita veida kapitāla ieplūšanas veidiem, lai veicinātu ekonomikas izaugsmi vairāku iemeslu dēļ. Jo īpaši, ĀTI vajadzētu būt mazāk svārstīgām, un piedāvāt ne tikai kapitālu, bet arī piekļuvi modernajām tehnoloģijām un zināšanām.²⁹

²⁶Latvijas Republikas Ekonomikas Ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga (2011) [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2013]. Pieejams:

http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/zin_2011_jun.pdf

²⁷Foreign direct investment and development. 2011. [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2013]. Pieejams:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=8541a2f8-2dd0-468b-ab98-3046309fbbd7%40sessionmgr14&vid=2&hid=19>

²⁸Гурпат

²⁹Nunnenkamp P., Spatz J. (2003) Foreign Direct Investment and Economic Growth in Developing Countries: How Relevant Are Host-country and Industry Characteristics? Kiel Institute for World Economics

Daži pētījumi pierāda pozitīvas attiecības starp ĀTI un ekonomisko izaugsmi mītnes valstīs. Tomēr saikne starp ĀTI un izaugsmi ir tālu no reiz nostiprinājušajām endogenitātes problēmām un neviendabīgums mītnes zemēs tiek ņemts vērā.³⁰

Valstis un to valdības (apgabali, pilsētas, u.c.) izmanto īpašas iniciatīvas, lai piesaistītu gan iekšzemes, gan ĀTI. Lielākā daļa jaunattīstības valstu nodrošina dažādus stimulus ārvalstu investoriem.

Laika gaitā daudzas jaunattīstības valstis ir izgājušas cauri daudziem mācību procesiem un ieguvušas daudz lielāku pārliecību par savām spējām starptautiskajā arēnā un spēju risināt sarunas ar ārvalstu uzņēmumiem.³¹

Ir daudz iespējamo efektu investīciju saņēmēj valstīm. Pašsaprotami ir tas, ka investētāju uzņēmumiem ir labākas un jaunākas tehnoloģijas, kas pārspēj saņēmēj valsts uzņēmumus, augstākas kvalitātes preces varētu tik ražotas vai nu par zemākām cenām, vai lielākos apjomos, nekā tas notici iepriekš, kā rezultātā aug patērētāju labklājība. Attiecīgi arī šīs tehnoloģijas tiek pārnestas un valstī, kurā investē un tas ir labums ne tikai konkrētajam uzņēmumam, bet, piemēram pilsētai kopumā, jo pārējie uzņēmumi nedrīkst atpalikt. Vēl viena iespējamā ietekme varētu būt, ka ārvalstu ieguldījumi papildina saņēmējvalsts kapitālu, tādējādi paaugstinot produkcijas apjomus. Īpaša uzmanība tiek veltīta tam, vai jaunākās tehnoloģijas, kuras izmanto investētāji, pierāda savu efektivitāti jau valstī esošajiem uzņēmumiem un tie arī cenšas ieviest jaunākās tehnoloģijas savā uzņēmējdarbībā. Saistīto jautājumu kopumu, ir tas, vai ārvalstniekiem piederoši uzņēmumi maksā lielākas algas par iekšzemes darbaspēku, vai šīs lielākās algas palielina vidējo algu līmeni, un vai pašmāju uzņēmumi arī paaugstina algas saviem darbiniekiem. Produktivitātes pārnese varētu būt negatīva, ja ārvalstu piederošie uzņēmumi pārņem tirgus daļas no vietējiem uzņēmumiem.³²

Nodaļas beigās autore secina, ka piesaistot investīcijas gan vietējās, gan ĀTI, ieguvēji ir gan valsts, uzņēmumi, gan investori. Kāpēc investori? Jo Latvija novērtē saņemtās

Duesternbrooker Weg 120 24105 Kiel (Germany) Kiel Working Paper No. 1176 [tiešsaiste] - [atsauce 28.03. 2013]. Pieejams: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=425260

³⁰Nunnenkamp P., Spatz J. (2003) Foreign Direct Investment and Economic Growth in Developing Countries: How Relevant Are Host-country and Industry Characteristics? Kiel Institute for World Economics Duesternbrooker Weg 120 24105 Kiel (Germany) Kiel Working Paper No. 1176 [tiešsaiste] - [atsauce 28.03. 2013]. Pieejams: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=425260

³¹Grosse R. International Business and Government Relations in the 21st century. Cambridge University Press 2005. [atsauce 01.05.2013]

³²Theodore H. Moran, Edward M. Graham, Magnus Blomstrom. Does Foreign Direct Investment Promote Development. Institute for International Economics. 1750 Massachusetts Avenue, NW Washington, DC. [tiešsaiste] - [atsauce 15.03. 2013]. Pieejams: http://books.google.lv/books?id=QuYPDMsVn0C&printsec=frontcover&dq=foreign+direct+investment&hl=en&sa=X&ei=vcSTUdrUD4Vswai64CADQ&redir_esc=y#v=onepage&q=foreign%20direct%20investment&f=false

investīcijas, investoru pienesumu valsts ekonomikai kopumā, gadu gaitā to pierādot. Valsts nodokļu politika, uzņēmējdarbības vide, nekustamo īpašumu tirgus, varbūt arī ir ar saviem mīnusiem un nepilnībām, bet neskatoties uz to, investoriem Latvija ir saistošs investīciju galamērķis.

2. ĀRVALSTU TIEŠĀS INVESTĪCIJAS LATVIJĀ UN PASAULĒ

2.1.Īsa ĀTI vēsture

Latvijai ir labi rezultāti ĀTI piesaistē un iekšējo investīciju veicināšanā kopš 1990-to gadu vidus.³³

Ekonomisti un ekonomikas vēsturnieki kopumā atzīst to faktu, ka ilgtermiņa periodā strauja ekonomikas izaugsme nav iespējama bez ievērojamām investīcijām uzņēmumu pamatkapitālā. 18. gadsimtā par pasaules ekonomikas izaugsmes izejas punktu kļuva tieši industriālā revolūcija. Franču revolucionārs un politiķis Blankvijs (Blanqui) tās sākumu saista ar „divu nemirstīgu mašīnu, proti, tvaika mašīnas un stieļu” izgudrojumu un izplatīšanos. Kopš tiem laikiem speciālistu diskusijās par ekonomikas izaugsmi vienmēr tiek uzsvērtā mehanizācijas investīciju loma darbaspēka produktivitātes paaugstināšanā.³⁴

Ideja ražot ārvalstīs radusies ļoti sen. Dažas aktivitātes, darbības līdzīgas ĀTI novērotas jau ilgu laiku atpakaļ. Laika posmā, trīs tūkstošgades pirms mūsu ēras, šumeru tirgotāji, kuri atradās Mezopotāmijas (tagad Irākas) dienvidu daļā, izprata nepieciešamību piršanai un pārdošanai ārpus valsts robežām. 14. gadsimtā, Hanzas tirgotāji izveidoja tirdzniecības vietas Bergenā (Norvēģijā), Brigē (Beļģijā), Londonā (Lielbritānijā) un Novgorodā (Krievijā).³⁵

Tajā pašā laika posmā bija apmēram simts Itālijas banku, kuras bija iesaistītas starptautiskās operācijās. 17. un 18. gadsimtā parādījās koloniālie uzņēmumi, kā piemēram, holandiešu un britu Austrumindijas uzņēmumi, Maskavas kompānija (Moscovy Company), Karaļa Āfrikas kompānija (Royal Africa Company), Hudsons līča kompānija, un Virginia kompānija.³⁶

1929. gada depresija un Otrais pasaules karš izraisīja krīzi starptautiskajās biznesa aktivitātēs. Pēc Otrā pasaules kara, oficiālās dāvanas un aizdevumi, kam sekoja tiešās investīcijas, veidoja svarīgākās starptautiskās kapitāla plūsmas.³⁷

³³Eriņš I., Orlovska A. Ārvalstu tiešo investīciju ietekme uz Latvijas ekonomisko stāvokli. [tiešsaiste] - [atsauce 22.04.2013]. Pieejams: <https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/12254/fulltext.pdf>

³⁴Titarenko D. Investīcijas kā Latvijas ekonomikas izaugsmes faktors. Promocijas darbs ekonomikas doktora zinātniskā grāda iegūšanai. [tiešsaiste] - [atsauce 12.04. 2013]. Pieejams: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/16775/1/MPRA_paper_16775.pdf

³⁵The Determinants and Impacts of Foreign Direct Investment Delali Accolley (2003) Introduction. MSc Economics Dissertation- London Metropolitan University [tiešsaiste] - [atsauce 15.04.2013]. Pieejams: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/3084/1/MPRApaper3084.pdf>

³⁶Turpat

³⁷Turpat

1960. gada sākumā, termins starptautiskie uzņēmumi (MNC) tika ieviests ekonomikas literatūrā, lai atsauktos uz šiem uzņēmumiem, kas darbojas vairāk nekā vienā valstī.

No 1970. gada – 1984. gadam, pasaules ĀTI pieauga lēnām. 1984. gadā, pasaules ĀTI ieplūde bija apmēram 5 reizes mazāka, nekā tā bija 1970. gadā. No 1985. gada – 2000. gadam pasaules ĀTI plūsmai bija ātra un stabila izaugsme. 2000. gadā ĀTI plūsma bija apmēram 26 reizes lielāka nekā tā bija 1985. gadā. Savukārt 2001. gadā ĀTI plūsma strauji kritās.³⁸

No 1970. gada – 2001. gadam attīstības valstis saņēmis vismaz 50% no pasaules ĀTI plūsmas. Līdz 1990. gadam ĀTI apjoms, ko saņēma Centrālās un Austrumeiropas valstis, bija pielīdzināms nullei.³⁹

Pēc tam, kad sabruka komunistiskais bloks 1990. gadā, minētās valstis sāka atvērt savu ekonomiku ārvalstu investoriem.

2.2. ĀTI piesaistes sistēma

ĀTI piesaistes sistēma Latvijā tiek organizēta vairākos līmeņos, iesaistoties gan valsts institūcijām un pašvaldībām, gan nevalstiskā un privātā sektora pārstāvjiem.

Galvenie ĀTI piesaistes organizācijas formāti ir:

- Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome, kas ir izveidota pēc Ministru prezidenta iniciatīvas, lai koordinētu sadarbību starp valsts institūcijām, pašvaldībām un lielajiem infrastruktūras uzņēmumiem, kā arī citiem investīciju piesaistes procesā iesaistītajiem dalībniekiem.
- Trīspusējā sadarbības padome, kurā ietilpst LIAA, Ekonomikas ministrija un Ārlietu ministrija.
- Piecpusējā sadarbības padome, kurā ietilpst visi Trīspusējās sadarbības padomes dalībnieki, kā arī divas uzņēmējus pārstāvošas nevalstiskās organizācijas – Latvijas Darba devēju konfederācija un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera.⁴⁰

Galvenie secinājumi attiecībā uz ĀTI piesaistes sistēmu Latvijā ir saistīti ar funkciju dublēšanos sistēmas dalībnieku starpā, pēc apkalpošanas nozīmi ĀTI piesaistē, kā arī

³⁸The Determinants and Impacts of Foreign Direct Investment Delali Accolley (2003) Introduction. MSc Economics Dissertation- London Metropolitan University [tiešsaiste] - [atsauce 15.04.2013]. Pieejams::<http://mpra.ub.uni-muenchen.de/3084/1/MPRApaper3084.pdf>

³⁹Turpat

⁴⁰Turpat

nepieciešamību uzlabot uzņēmējdarbības vidi, it īpaši jautājumos, kas saistīti ar infrastruktūru.

Ieteicamās prioritārās izmaiņas ir saistītas ar infrastruktūras izveides atbalsta mehānisma ieviešanu, valsts līmeņa investīciju portfeļa (ne)veidošanu, LIAA iekšējo resursu un funkciju pārskatīšanu par labu ĀTI piesaistei, pēc apkalpošanas nodrošināšanas nepieciešamību, internetā publiski pieejamas kompetenču kartes izveidošanu, pašvaldību pārstāvju izpratnes par ĀTI piesaistes nozīmi veicināšanu.⁴¹

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir LIAA. LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus. LIAA turpina attīstīt savu pakalpojumu klāstu un piedāvājumu, pamatojoties uz ĀTI tirgus vajadzībām un nodrošinot saikni starp LIAA un investoriem.

Latvija var piedāvāt investoriem izdevīgu ģeogrāfisko atrašanās vietu, dabas resursu priekšrocības, priekšrocības zinātnes jomā, kā arī LIAA profesionāļu palīdzību projektu ieviešanas procesā.⁴²

Kopumā jāatzīmē, ka, pasaulei pamazām atgūstoties no globālās ekonomiskās un finanšu krīzes, ir jūtama arī intereses palielināšanās par Latviju kā investīciju galamērķi.

Vērtējot ārvalstu investoru interesi saistībā ar to, kā ārvalstu investīciju projekti ienāk LIAA, 33% no projektiem ir metālapstrādes un elektronikas nozarē, savukārt 30% – IT nozarē (t.sk. globālie pakalpojumu centri). Tātad šajās divās nozarēs vērojami izteikts pārsvars ienākošo ārvalstu investīciju projektu ziņā. 2012. gadā ienākošo ārvalstu investīciju projektu skaits LIAA, kas vēl vērtē investīciju veikšanu Latvijā, ir ievērojami palielinājies salīdzinājumā ar 2011. gadu.

Ir ļoti veiksmīgi noritējusi ienākošo investīciju projektu apkalpošana. 2012. gada trīs ceturkšņos ir apstrādāti 328 investīciju informācijas pieprasījumi, kas pārsniedz gada plānoto apjomu, sagatavoti 74 investīciju piedāvājumi, LIAA pārstāvniecībās noorganizētas vizītes pie 84 potenciāliem investoriem, noorganizēta 91 potenciālo investoru vizīte Latvijā un strādāts ar 70 potenciālo investīciju projektiem.⁴³

Minētās darbības rezultātā ir pieņemts lēmums par 9 projektu īstenošanu Latvijā (piemēram, investīcijas no Vācijas/ Itālijas jahtu būves projektā; investīcijas no Vācijas lieto akmens masas virsmu ražošanā un kokrūpniecības sektorā; investīcijas no ASV

⁴¹Precizētais Gala ziņojums. Investīciju piesaistes sistēmas neatkarīgs novērtējums.2012 [tiešsaiste] - [atsauce 20.04. 2013]. Pieejams: <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/23032012.pdf>

⁴²Turpat

⁴³Turpat

kokrūpniecības sektorā, kā arī IT risinājumu izstrādē; investīcijas no Norvēģijas un Dānijas dalīto pakalpojumu centru izveidē; investīcijas no Krievijas mašīnbūves projektā u.c.).

Projektiem īstenojoties, investīcijas sagaidāmas 17,6 milj. EUR apmērā, radot vairāk nekā 940 darbavietu. Veicot darbu ar investīciju projektiem, regulāri tiek analizēti iemesli, kāpēc potenciālie investori neizvēlas Latviju. Ņemot vērā starptautisko praksi – investīciju lēmumi tiek pieņemti vidēji 18 – 36 mēnešu laikā, bet līdz ar globālo ekonomisko un finanšu krīzi šis laiks ir kļuvis vēl ilgāks un kompānijas šādus lēmumus pieņem vēl piesardzīgāk, ar dažām kompānijām darbs turpinās jau vairākus gadus, ar dažām darbs uzsākts tikai nesen, un paies laiks, kamēr tiks pieņemts gala lēmums par investīciju veikšanu.⁴⁴

LIAA strādā pie jauniem investīciju stimuliem ārvalstu investīciju piesaistei, piemēram, ar 2011. gada 1. janvāri uzņēmējiem ir pieejama uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaide lieliem investīciju projektiem, 2012. gada 13. martā tika apstiprināta grantu programma jaunu darbavietu radīšanai. Ar 2012. gada novembri ir pieejams grants jaunu darbavietu radīšanai. Tāpat tiek plānota arī jauna atbalsta programma vai jauns uzsaukums ES struktūrfondu programmai Augstas pievienotās vērtības investīcijas, kur paredzēts atbalstīt izmaksas ražošanas iekārtu iegādei.⁴⁵

Lai uzlabotu Latvijai nozīmīgu investīciju piesaisti, LIAA turpina īstenot investīciju piesaistes metodoloģiju POLARIS process, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu īstenošanā, kā arī iesaistīt šajā procesā privāto sektoru, universitātes un zinātniskās institūcijas.

POLARIS procesa metodika paredz:

1. Noteikt investīciju mērķa nozares, kurās Latvijā jau ir pieredze, infrastruktūra un iestrādes, kā arī tās, kas būs perspektīvas tuvākajā nākotnē. Šobrīd POLARIS procesa ietvaros par mērķa nozarēm, kurās veicināma investīciju piesaiste, ir atzītas šādas nozares.
 - metālapstrāde, mašīnbūve, elektronika;
 - kokapstrāde (augstas pievienotas vērtības apakšnozares);
 - tranzīts un loģistika;
 - informācijas tehnoloģijas;
 - veselības aprūpe;

⁴⁴Precizētais Gala ziņojums. Investīciju piesaistes sistēmas neatkarīgs novērtējums.2012 [tiešsaiste] - [atsauce 20.04. 2013]. Pieejams: <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/23032012.pdf>

⁴⁵Turpat

- dzīvības zinātnes (angļu val. – Life Sciences) (farmācija, biotehnoloģijas cilvēka veselības, veterinārijas un agrobiotehnoloģiju nozarēs);
 - zaļās tehnoloģijas (angļu val. – Greentech).⁴⁶
2. Apkopot un aktualizēt Latvijā pieejamās zināšanās, tas ir, jaunākos atklājumus ar mērķa nozarēm saistītājās zinātņu sfērās, pētniecībā, kā arī progresīvākos Latvijā jau strādājošo komercsabiedrību produktus un sasniegumus.⁴⁷
 3. Piedāvāt ārvalstu investoriem projektus, kas sagatavoti, izmantojot Latvijā pieejamo zinātnisko bāzi, pieredzi un stratēģiskos resursus (piemēram, dabas resursi, novietojums, darbaspēks u.tml.). POLARIS process paredz arī savlaicīgu ārvalstu investoru datubāzes veidošanu. Tādēļ paralēli projektu sagatavošanai, kas veikta Latvijā, ārvalstīs tiek mērķtiecīgi atlasītas tās komercsabiedrības un investīciju fondi, kas jau strādā Latvijas izvēlētajā mērķa nozarē.⁴⁸
 4. Koordinēt sadarbību starp Latvijas valsts, pašvaldību iestādēm, privātā sektora pārstāvjiem (komercsabiedrības un nozaru asociācijas) un zinātniskā sektoru pārstāvjiem (universitātes un izpētes institūti), laisekmētu jauno investīciju projektu virzību; savlaicīgi novērstu radušās problēmas, tādējādi apliecinot Latvijas patiesu ieinteresētību palīdzēt investoram un atvieglot projekta īstenošanu Latvijā; apsekotu īstenotos projektus nolūkā noskaidrot investoru apmierinātību un ieteikumus biznesa vides uzlabošanai.

POLARIS procesa īstenošana neaptur un neizslēdz LIAA iepriekš veiktās aktivitātes investīciju piesaistē. Tās tiek turpinātas līdzšinējos apjomos un, papildinātas ar POLARIS procesa pasākumiem, ļauj būtiski paaugstināt Latvijas konkurētspēju ārējo tiešo investīciju piesaistē.⁴⁹

Balstoties uz LIAA izstrādāto investīciju piesaistes stratēģiju POLARIS process, lai nodrošinātu saskaņotu starpresoru sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai Latvijas valsts interesēs, darbu turpina 2010. gada 10. augustā izveidotā Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome.⁵⁰

2.3. ĀTI tendences Latvijā

⁴⁶POLARIS process. [tiešsaiste] – [atsauce 03.15.2013] Pieejams: <http://www.liaa.gov.lv/lv/investicijas/polaris-process>

⁴⁷POLARIS process. [tiešsaiste] – [atsauce 03.15.2013] Pieejams: <http://www.liaa.gov.lv/lv/investicijas/polaris-process>

⁴⁸Turpat

⁴⁹Turpat

⁵⁰Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. (2012) Latvijas Republikas ekonomikas ministrija.[tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2013] Pieejams:http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2012_2/2012_dec.pdf

Ārvalstu investīcijas parasti definē kā ilgtermiņa ārvalstu kapitāla kustību, kas atkarībā no objektiem (finanšu vai materiālie aktīvi) iedalās finanšu un nefinanšu investīcijās.

Nefinanšu investīcijās ir ietverti ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi, dzīvojamās ēkas, citas būves un celtnes, ilggadīgie stādījumi, tehnoloģiskās mašīnas un iekārtas, pārējie pamatlīdzekļi un inventārs, kā arī pamatlīdzekļu izveidošana un nepabeigto būvobjektu izmaksas. Finanšu investīcijas ir ieguldījumi vērtspapīros, obligācijās u.c.⁵¹

Portfeļinvestīcijas ir darījumi ar kapitālu vērtspapīriem (tāda investora ieguldījums uzņēmuma pamatkapitālā, kuram pieder mazāk par 10% akciju), citiem vērtspapīriem un finanšu derivātiem, izņemot gadījumus, kad šie darījumi attiecas uz tiešajām investīcijām un rezerves aktīviem. Šie instrumenti tiek realizēti tirgū, ar tiem iespējams tirgoties.

Ārvalstu investors nav bezpeļņas organizācija, ziedotājs vai kāds cits labdaris. Lai gan ārvalstu investori Latvijā ir gaidīti un tie mēdz ieguldīt līdzekļus, radot papildu darba vietas un maksājot nodokļus budžetā, apsaimniekojot ēkas un zemes, investora dziļākais nolūks nav celt svešas valsts labklājību. Motivācija, kādēļ kāds uzņēmums izvēlas investēt ārpus savas valsts, ir diezgan vienkārša: tie ir papildu ieguvumi, ko sniedz darbības paplašināšana. Piemēram, iespēja atrasties tuvāk patērētājam, izmantojamajiem resursiem, pieejamība lielākam tirgum, vai arī – esošās darbības pārceļšana (bez īpašas paplašināšanās) uz citu valsti izmaksu taupīšanas nolūkā. Šādiem mērķiem noder gan zemu darbaspēka izmaksu valstis, gan zemu nodokļu valstis, gan strauji augošas tautsaimniecības, kur aug cenu līmenis, un tas ļauj pelnīt no jauna apgūtajā tirgū (līdzīgi apsvērumi sekmēja ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) koncentrēšanos Latvijas banku sektorā un NĪ sektorā pirmskrīzes gados). Citiem vārdiem, primāri investors iegulda līdzekļus, lai gūtu izdevīgumu sev.⁵²

Speciālajā literatūrā ĀTI parasti tiek definētas kā viena no starptautiskā biznesa formām (divas pārējās formas ir starptautiskā tirdzniecība un tehnoloģiju un intelektuālā īpašuma starptautiskā licencēšana (procenti, preču zīmes).

Jaunā endogēnā izaugsmes teorija nosaka šādus faktorus, kuri raksturo ĀTI:

1. ĀTI ir kapitāla, tehnoloģiju un zināšanu kopums;
2. Galvenais ĀTI ieguldījums investīciju importētājvalsts ekonomikas izaugsmē ir tehnoloģiju un pieredzes pārnese un izplatīšana.⁵³

⁵¹Latvijas Universitāte. Latvijas ekonomikas konkurētspēja un investīciju nozīme tās veicināšanā. [tiešaiste] - [atsauce 27.04. 2013]. Pieejams: http://openlibrary.org/books/OL23984337M/Latvijas_ekonomikas_konkur%C4%93tsp%C4%93ja_un_invest%C4%ABciju_noz%C4%ABme_t%C4%81s_veicin%C4%81%C5%A1an%C4%81

⁵²Turpat

⁵³Turpat

ĀTI, ir galvenais elements starptautiskajā ekonomikas integrācijā. ĀTI rada stabilu, tiešu un ilgstošu saikni starp valstu tautsaimniecībām. Tās veicina tehnoloģiju transfēru un zināšanas (*know-how*) starp valstīm, un ļauj saņēmēj ekonomikām, veicināt savus produktus plašāk starptautiskajos tirgos. ĀTI ir arī papildu finansējuma investīciju avots, un, saskaņā ar pareizu politisko vidi, tas var būt svarīgs uzņēmuma attīstības instruments.⁵⁴

ĀTI ir definētas kā ieguldījumi, ko rezidenta vienība vienā ekonomikā, atspoguļo mērķi iegūt ilgstošu interesi uzņēmumā, kas rezidē citā ekonomikā. Ilgstoša interese nozīmē, ka pastāv ilgtermiņa attiecības starp tiešo ieguldītāju un uzņēmumu. Pastāv īpašumtiesības uz vismaz 10% no balsstiesībām, kas reprezentē investora ietekmi uzņēmumā.⁵⁵

Ārvalstu investīcijas ir īpašumtiesības uz ārvalstu īpašumu, apmaiņā pret finansiālu atdevi, piemēram, procentiem un dividendēm. Ārvalstu investīcijas veic divos veidos: tiešo investīciju un portfeļinvestīciju veidā.⁵⁶

Tās var palīdzēt saņēmēj valstij izkļūt no apburtā atpalcības cikla. Ja potenciālā investīciju saņēmēj valsts iestigusi nabadzībā: zemā produktivitāte noved pie zemām algām, kas noved pie zema uzkrājumu līmeņa, kas noved pie zemiem ieguldījumiem, kas noved pie zemas produktivitātes.

ĀTI var lauzt šo „ķēdi”, papildinot vietējos uzkrājumus un, lai sniegtu jaunas un inovatīvas tehnoloģijas, lai uzlabotu produktivitāti. Valsts ienākumu pieaugums ir atkarīgs no kapitāla lieluma ieplūdes un kapitāla pieprasījuma pieauguma elastības.⁵⁷

ĀTI atšķirība no cita veida starptautiskā kapitāla plūsmas ir tā, ka ĀTI vienmēr ir saistītas ar dažāda līmeņa kontroli, kā arī tehnoloģiju un menedžmenta eksportu.

Fundamentālu investīciju gadījumā tirgus investors pārvieto uz mērķa valsti visu uzņēmumu. Salīdzinājumam, preču eksports nozīmē vienīgi to izvešanu un pārdošanu citā valstī, bet licencēšana – tehnoloģijas u.c. Licencēšana garantē ĀTI konkurētspēju.

Ražošana tieši ĀTI valstī samazina izmaksas, kas saistītas ar iekļūšanu jaunajā mērķa tirgū, salīdzinot ar eksporta iekļūšanu, jo tiek ietaupīts uz transportu, kā arī muitas izdevumiem, zemāku tēriņu par darbaspēku, izejvielu, enerģiju un gruntsgabalu pirkšanas

⁵⁴OECD Factbook 2011-2012: Economic, Environmental and Social Statistics. Foreign direct investment. [tiešsaiste] - [atsauce 27.04. 2013]. Pieejams: <http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2011-en/04/02/01/index.html?itemId=/content/chapter/factbook-2011-38-en>

⁵⁵Turpat

⁵⁶Daniels J. D., Radebaugh L. H., Sullivan D. P., 2007. . [tiešsaiste] - [atsauce 14.04. 2013]. International business environments and operations. 1 edition.

⁵⁷Theodore H. Moran. Foreign Direct Investment and Development. The New Policy Agenda for Developing Countries and Economic Transition. Institute for International Economics. 11 Dupont Circle, NW Washington, DC. (1999) [tiešsaiste] - [atsauce 14.04. 2013]. Pieejams: http://books.google.lv/books?id=2YZN1Bn9YwQC&printsec=frontcover&dq=foreign+direct+investment+and+human+development&hl=en&sa=X&ei=G7aTUfXjD8jzsgaU7IHODA&redir_esc=y#v=onepage&q=foreign%20direct%20investment%20and%20human%20development&f=false

rēķina. Vietējā ražošana ļauj pārvarēt arī importa kvotas, dod tirgzinības priekšrocības un iespēju labāk pielāgot produkciju vietējām prasībām.⁵⁸

ĀTI privilēģijas mērķa valstij ir tās, ka investors vairāk rūpējas par darbu tirgzinības jomā, jo viņam ir vairāk ko zaudēt nekā, ieejot tirgū vienīgi ar savu preču eksportu. ĀTI negatīvās iezīmes ir lielāks kapitāla pieprasījums, lielākas starta un menedžmenta izmaksas, garāks atmaksāšanas periods un līdz ar to lielāks risks, tostarp politiskais.⁵⁹

Galvenie ĀTI riska faktori:

- filiāle kļūst par vietējo tiesību un jurisdikcijas subjektu;
- kapitālieguldījums ārvalstīs pakļauts vietējās politiskās un juridiskās sistēmas nestabilitātei un nacionalizācijas briesmām, kas ir visparastākais riska faktors;
- iespējama cenu kontrole no mērķa valstspuses, kas var samazināt varbūtējo peļņu;
- valūtas kursa un valūtas pārvedumu, t.sk. peļņas repatriācijas, kontrole mērķa valstī;
- režīma nestabilitāte vai nespēja aizsargāt ārvalstniekus pret nemieriem vai noziedzību;
- tik maza vietējā tirgus ietilpība, kas nevar attaisnot investīcijā plānoto ražošanu;
- vietējās valūtas kursa, depozīta un kredīta likmju nestabilitāte;
- peļņas normas risks;
- ražošanas risks.

ĀTI ir vienas no grūtākajām ‘smagākajām’ un riskantākajām investīciju formām pasaulē, kuras nākotne var nest lielu ilgstošu peļņu.⁶⁰

Tām ir būtiska nozīme Latvijas tautsaimniecības izaugsmē un to piesaistē ir nepieciešams koncentrēties uz nozarēm un investīciju projektiem, kas nav darbaspēka intensīvie, bet ir tehnoloģiju vai zināšanu intensīvie, sekmē esošo klasteru konkurētspēju un rada labi apmaksātas darba vietas. Tāpat, jāveic nozīmīgs darbs investīciju vides uzlabošanā. Ja līdz šim kopumā ārvalstu investori Latvijas biznesa vidi vērtēja kā labvēlīgu un, līdz ar to, pievilcīgu investīciju veikšanai un darbības uzsākšanai, tad šobrīd pastāv būtiskas problēmas, kuru risināšana ir vitāli svarīga ĀTI plūsmas palielināšanai.⁶¹

Mūsdienās aizvien vairāk pieaug konkurence starp valstīm investīciju piesaistē, izvirzot par mērķi projektus nozarēs ar augstu pievienoto vērtību un labu atalgojumu. Līdz ar to, ir būtiski Latvijā nodrošināt saimnieciskās darbības vides apstākļus, kas būtu vienlīdz labvēlīgi

⁵⁸Turpat

⁵⁹Eriņš I., Orlovska A. Ārvalstu tiešo investīciju ietekme uz Latvijas ekonomisko stāvokli. [tiešsaiste] - [atsauce 22.04.2013]. Pieejams: <https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/12254/fulltext.pdf>

⁶⁰Turpat

⁶¹LATVIJAS PREČU UN PAKALPOJUMU EKSPORTA VEICINĀŠANAS UN ĀRVALSTU INVESTĪCIJU PIESAISTES PAMATNOSTĀDNES2010. – 2016.GADAM. Ministru kabineta 2009.gada 19.jūnija rīkojums Nr.413. [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2013]. Pieejams: EMpamn_050609_ekspamn; Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam

gan esošām komercsabiedrībām, gan jauniem ārvalstu investoriem tehnoloģiju un zināšanu intensīvās nozarēs, sekmējot reģionālo atšķirību mazināšanos.

Tieši ĀTI ir viens no ekonomisko izaugsmi noteicošajiem faktoriem, tomēr tās nav pilnībā viendabīgas un ne katram investīciju latam ir vienāda ietekme uz tautsaimniecības attīstību. Ietekme var atšķirties investīcijām dažādās tautsaimniecības nozarēs, kā arī investīcijām, kas ieguldītas dažādu veidu uzņēmumos – vai nu jaunā ražošanā un ražošanas paplašināšanā, vai esošo uzņēmumu pārpirkšanā. ĀTI veidā Latvijā 2012. gadā ieplūda 540,1 milj. LVL, kas veidoja 3,5% no iekšzemes kopprodukta (IKP). Salīdzinājumā ar 2011. gadu samazinājās ĀTI ieplūde finanšu un apdrošināšanas darbībās, operācijās ar nekustamo īpašumu un tirdzniecībā, bet palielinājās elektroenerģijas, gāzes un siltumapgādes nozarē. Investīcijas 2012. gadā ieplūda galvenokārt no Zviedrijas (pārsvarā finanšu darbībās) un Krievijas (elektroenerģijas nozarē, tirdzniecībā un operācijās ar nekustamo īpašumu).⁶²

Līdz šim Latvijā maz pētīts ir jautājums, vai šīs investīcijas tiek ieguldītas jaunā ražošanā, vai vienkārši ieplūst Latvijā, ārvalstniekiem pārpirkot jau esošos uzņēmumus.

Lai labāk izprastu ĀTI tendences un ietekmi uz tautsaimniecību, noderīgi ir iedalīt tās pēc kapitāla ieplūdes veida:

1) jaunās investīcijas (greenfield investīcijas). Tie ir pilnībā no jauna izveidoti uzņēmumi. Šīs ir investīcijas jaunos aktīvos, tās veicina ekonomikas izaugsmi un ražošanu un tāpēc var tikt uzskatītas par „produktīvām”;

2) apvienošanās un pārņemšana (mergers & acquisitions, M&A). Šī tipa investīcijas raksturo situācijas, kad kāds uzņēmums pievieno kādu citu uzņēmumu vai kad kādi uzņēmumi apvienojas, tā jaunajam tirgus spēlētājam gūstot papildu ietekmi tirgū. Šīs investīcijas salīdzinājumā ar greenfield investīcijām ekonomikas attīstību veicina mazāk.;⁶³

3) kapitāla palielināšanas investīcijas (investīcijas jau esošajos tiešo investīciju uzņēmumos, piemēram, reinvestētā peļņa vai ieguldījumi pamatkapitālā). Atšķirībā no greenfield investīcijām, šīs nevis rada pavisam jaunu ražošanu, bet attīsta jau esošo.⁶⁴

Investīcijas pozitīvi ietekmē ekonomikas izaugsmi, bet arī tautsaimniecības attīstība var pozitīvi ietekmēt investoru piesaisti. Papildu līdzekļi, kas pieejami tautsaimniecībā, sekmē gan pieprasījumu pēc izejvielām un kapitāla precēm, gan ražošanas potenciāla palielināšanos. Tomēr atsevišķos pētījumos, tiek norādīts, ka ĀTI ietekme uz ekonomikas izaugsmi nereti tiek vērtēta kā nenozīmīga, jo kopā tiek aplūkoti ļoti dažādi investīciju veidi – gan investīcijas

⁶²Ieva Braukša. Latvijas Bankas ekonomiste. (2013) ĀTI Latvijā – ieguldījums jaunā ražošanā vai vienkārši uzņēmumu pārpirkšana. [tiešsaiste] - [atsauce 10.05.2013]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/arvalstu-tiesas-investicijas-latvija-ieguldijums-jauna-razosana-vai-vienkarsi-uznemumu-parpirksana>

⁶³Turpat

⁶⁴Turpat

jaunā ražošanā, gan uzņēmumu pārpirkšana un apvienošanās, tāpēc dažādu ĀTI veidu ietekmi uz tautsaimniecību vajadzētu analizēt atsevišķi.

Gados, kad ir bijušas straujākas jauno investīciju ieplūdes, straujāks ir bijis arī IKP pieaugums, bet apvienošanās un pārņemšanas investīcijām tieša saistība ar IKP pieaugumu nav vērojama.

Izmantojot Grendžera cēlonības testu (Granger causality test) UNCTAD datiem par jaunajām un M&A investīcijām Latvijā, Latvijas Bankas datiem par kopējām ĀTI Latvijā un Starptautiskā Valūtas fonda datiem par IKP pieaugumu laikā no 2003. līdz 2011. gadam, aprēķini liecina, ka M&A investīciju ietekme uz IKP izaugsmi nav statistiski nozīmīga (ar 90% varbūtību), bet gan kopīgās ĀTI, gan greenfield investīcijas ietekmē IKP pieaugumu.⁶⁵

Pasaulē uzņēmumu apvienošanās un pārņemšana ir izplatīta prakse. Latvijā dažiem vadošajiem uzņēmumiem nozarēs ir relatīvi zemāka tirgus daļa nekā citur Baltijas valstīs, tāpēc ir potenciāls turpmākiem M&A projektiem, kas, lai gan, iespējams, ne tik nozīmīgi kā investīcijas jaunā ražošanā, tomēr pozitīvi ietekmēs turpmāko ekonomikas attīstību.⁶⁶

Līdz ar Latvijas iestāšanos ES būtiski ir palielinājies ĀTI apjoms. Laika periodā no 2005. – 2007. gadam ārvalstu komersanti tiešo investīciju veidā Latvijas tautsaimniecībā ir ieguldījuši gandrīz trīs reizes vairāk nekā laika periodā no 2000. – 2004. gadam. Turklāt, ĀTI apjoms 2007. gadā (5148,4 milj. LVL) bija divas reizes lielāks nekā 2005. gadā (2923 milj. LVL), saglabājot pieauguma tendenci arī 2008. gadā (5721,5 milj. LVL).⁶⁷

Globālās finanšu krīzes iespaidā ārvalstu kapitāla plūsmas Latvijas ekonomikā sākot ar 2007. gadu būtiski samazinājās. Tomēr, salīdzinot ar citām finanšu plūsmām, ĀTI plūsmas bija noturīgākas. Pašlaik ĀTI plūsmu intensitāte Latvijā, tāpat kā gandrīz visās pasaules valstīs ir ievērojami vājāka nekā pirms krīzes.⁶⁸

Kā apliecina Lursoft pieejamā informācija, 2011. gadā ievērojami palielinājies to investoru skaits, kuri savus līdzekļus ieguldījuši Latvijas uzņēmumu pamatkapitālos.

Salīdzinot ar 2010. gadu, kad ārvalstu investoru skaits pieauga par 509, pērn reģistrēts ievērojams pieaugums – investoru skaits palielinājies par 1 886 personām. Kopumā kopš 1991. gada Latvijas uzņēmumos savus līdzekļus ieguldījuši 18 156 ārvalstu investori.

⁶⁵Ieva Braukša. Latvijas Bankas ekonomiste. (2013) ĀTI Latvijā – ieguldījums jaunā ražošanā vai vienkārši uzņēmumu pārpirkšana. [tiešsaiste] - [atsauce 10.05.2013]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/arvalstu-tiesas-investicijas-latvija-ieguldijums-jauna-razosana-vai-vienkarsi-uznemumu-parpirksana>

⁶⁶Turpat

⁶⁷LATVIJAS PREČU UN PAKALPOJUMU EKSPORTA VEICINĀŠANAS UN ĀRVALSTU INVESTĪCIJU PIESAISTES PAMATNOSTĀDNES 2010. – 2016. GADAM. Ministru kabineta 2009. gada 19. jūnija rīkojums Nr. 413. [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2013]. Pieejams: EMpamn_050609_ekspamn; Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam

⁶⁸Ernst & Young. (2012) Precizētais Gala ziņojums. Investīciju piesaistes sistēmas neatkarīgs novērtējums [tiešsaiste] - [atsauce 10.05.2013]. Pieejams: <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/23032012.pdf>

Ievērojamāks investoru skaita pieaugums bijis vēl tikai 1992. gadā, kad kopumā to investoru skaits, kurai ieguldījuši investīcijas Latvijas uzņēmumu pamatkapitālos sasniedza 4 076 personas. Pēdējo 15 gadu laikā investoru skaita pieaugums nav pārsniedzis 10% - 2006. gadā pieaugums sastādījis 9,95%, savukārt ekonomiskās krīzes periodā šis rādītājs bijis pat negatīvs, kas nozīmē, ka to investoru, kuri aizgājuši no Latvijas, skaits bijis lielāks nekā klātpienākušo.⁶⁹

ĀTI ieplūdes apjomi Latvijas tautsaimniecībā no 2005. – 2007.gada vidēji bija 22% pret visām nefinanšu investīcijām, tai pat laikā ĀTI ieplūde apstrādes rūpniecībā bija tikai vidēji 8,5% pret nefinanšu investīcijām nozarē. Savukārt, finanšu krīzes ietekmē 2008. – 2010. gadā ĀTI plūsmas strauji samazinājās, tās bija tikai 11% pret kopējām nefinanšu investīcijām. Pozitīvas tendences šajā laikā vērojamas ĀTI apstrādes rūpniecībā, 2008. – 2010. gadā to plūsmas pret nefinanšu investīcijām nozarē pieauga līdz vidēji 18,5% gadā.

Kopš 2010. gada palielinās arī Latvijas investoru aktivitātes ārējā pasaulē. Latvijas uzņēmēju tiešās investīcijas ārvalstīs 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga gandrīz trīs reizes, bet 2012. gada deviņos mēnešos Latvijas ĀTI 2,7 reizes pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda apjomus.⁷⁰

Ārvalstu investoru interese par iespējam ieguldīt līdzekļus Latvijā pakāpeniski atjaunojas, un kopš 2010. gada otrā pusgada ārvalstu tiešās investīcijas Latvijas uzņēmumu pašu kapitālā vairs neatspoguļo galvenokārt mātes banku ieguldījumus milzīgos zaudējumus cietušajās Latvijas komercbankās. Nevar noliegt, ka pievilcīgais cenu līmenis uztur interesei par nekustamā īpašuma, tostarp lauksaimniecības zemes un mežu iegādi un apsaimniekošanu, tomēr 2010. gadā un 2011. gada sākumā ārvalstu tiešās investīcijas ieplūda arī enerģētikā, tirdzniecībā, apstrādes rūpniecībā.⁷¹

Ienākošo ĀTI struktūra pa ieguldījumu veidiem liecina, ka no 2008. gada 4. ceturkšņa līdz 2010. gada 2. ceturksnim tiešo investīciju uzņēmumi darbojās ar zaudējumiem. 2009. gadā zaudējumi sasniedza 1 094,5 milj. latu (1 542 milj. EUR). Tiešo ārvalstu uzņēmumu zaudējumus pilnībā kompensēja apjomīgie ieguldījumi pašu kapitālā un citā kapitālā, līdz ar ko ienākošās ĀTI plūsmas 2009. gadā bija pozitīvas (47,5 milj. LVL).

Atjaunojoties ekonomikas izaugsmei, ĀTI plūsmas strauji palielinājās. Ienākošo ĀTI apjoms 2010. gadā bija četras reizes lielāks nekā 2009. gadā, savukārt 2011. gadā ĀTI plūsmas gandrīz četras reizes pārsniedza iepriekšējā gada rādītāju un sasniedza 5,2%

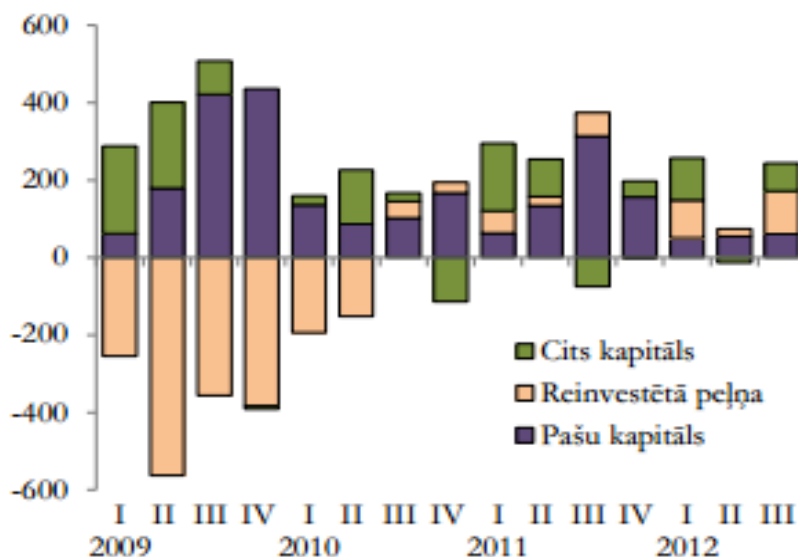
⁶⁹Pern ārvalstu tiešo investoru skaits Latvijā pieaudzis par 1886 personām. Rīga (2012) [tiešsaiste] - [atsauce 02.05.2013]. Pieejams: <http://www.lursoft.lv/press/2012/01/04/Pern-arvalstu-tieso-investoru-skaita-Latvija-pieaudzis-par-1886-personam>

⁷⁰Paula D. (Latvijas Bankas ekonomiste 2011) Kā Latvija gaida investorus? [tiešsaiste] – [atsauce 06.04.2013]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/ka-latvija-gaida-investorus>

⁷¹Turpat

no IKP. Arī 2012. gada deviņos mēnešos saglabājās samērā augsts ienākošo ĀTI līmenis (3,5% no IKP).⁷²

Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2012. gada 3. ceturkšņa beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 6 838,6 milj. LVL (9 730,4 milj. EUR), kas ir par 5,4% vairāk nekā 2011. gada 3. ceturkšņa beigās. ĀTI daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja 26,2%.⁷³

2.3.att. Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā (ceturkšņa laikā saņemtās, milj. EUR)⁷⁴

Globālā finanšu krīze nav ietekmējusi Latvijā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitisko struktūru. Lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2012. gada septembra beigās ES valstu ĀTI veidoja 73% no visām uzkrātajām ĀTI, piektā daļa no tām ir jauno ES dalībvalstu investīcijas un gandrīz puse ir eirozonas valstu investīcijas.

Lielākā ieguldītājvalsts Latvijas ekonomikā ir Zviedrija. 2012. gada septembra beigās Zviedrijas uzņēmēju investīcijas veidoja gandrīz 24,3% no kopējām uzkrātajām ĀTI. Pārsvarā tās ir investīcijas finanšu starpniecībā (85% no nozarē uzkrātām ĀTI).

Kopš 2012. gada 3. ceturkšņa beigām Zviedrijas tiešās investīcijas palielinājās par 8,8%, bet salīdzinot ar 2010. gada beigām – gandrīz divas reizes, kas galvenokārt ir saistīts ar savstarpējiem darījumiem banku sektorā starp Igauniju un Zviedriju. Saistībā ar to Igaunijas uzņēmēju uzkrātās tiešās investīcijas Latvijā samazinājās gandrīz uz pusi un 2012. gada septembra beigās veidoja 5,6% no kopējām uzkrātām ĀTI (2010. gada beigās – 14,1%).

⁷²Latvija Republikas ekonomikas ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga 2012. [tiešsaiste] – [atsauce 23.04.2013]. Pieejams:

http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2012_2/2012_dec.pdf

⁷³Latvija Republikas ekonomikas ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga 2012. [tiešsaiste] – [atsauce 23.04.2013]. Pieejams:

http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2012_2/2012_dec.pdf

⁷⁴Turpat

Lieli ieguldījumi ir arī no Dānijas, Nīderlandes, Igaunijas, Vācijas, Norvēģijas, Somijas, Krievijas un Kipras uzņēmējiem. Šo valstu investīciju apjomi 2012. gada septembra beigās veidoja gandrīz 40% no kopējām ĀTI Latvijas ekonomikā.⁷⁵

2.3. tabula

ĀTI sadalījums pa nozarēm (milj. LVL)⁷⁶

	Uzkrātās ĀTI (perioda beigās)				Plūsmas (vidēji gadā)		
	2004	2007	2012		2005-2007	2008-2009	2010-2011
Primārās nozares	49,8	113,1	234,3	10,6	20,1	15,7	1,3
Apstrādes rūpniecība	276,1	516,8	816,4	64,1	81,2	59,4	46,2
Enerģētika	164,7	270,7	245,3	20,2	11,3	5,3	8,0
Būvniecība	36,5	85,5	90,7	18,4	7,4	-8,8	-0,3
Tirdzniecība	395,7	676,4	989,6	102,6	5,8	50,4	57,5
Transports un sakari	333,3	392,5	499,8	17,4	2,0	16,2	34,3
Finanšu starpniecība	375,9	1486,2	1606,1	341,7	82,1	97,3	126,7
Operācijas ar nekustamo īpašumu	415,7	1156,3	1537,1	115,4	91,3	169,1	41,3
Citi pakalpojumi	289,6	549,6	819,3	151,1	25,9	63,5	79,5

Straujās izaugsmes gados apstrādes rūpniecība ārvalstu investoriem bija mazāk pievilcīga. ĀTI pieauguma tempi pakalpojumu nozarēs bija gandrīz pusotras reizes straujāki nekā ražošanas nozarēs un 2010. gada beigās pakalpojumu nozaru daļa uzkrātajās ĀTI veidoja 69%. Latvijā 2010. gadā apjomīgākās ĀTI bija nekustāmajos īpašumos un finanšu starpniecībā. Jāatzīmē, ka arī attīstītajās valstīs ĀTI apstrādes rūpniecības sektorā turpina samazināties, palielinoties investīcijām pirmapstrādes un pakalpojumu sektoros.⁷⁷

ĀTI pārsvarā koncentrējās pakalpojumu nozarēs. Straujās izaugsmes gados ienākošo ĀTI plūsmu struktūrā izteikti dominēja ieguldījumi finansustarpniecības nozarē un nekustamos īpašumos. ĀTI apjoms pakalpojumu sfērā vidēji gadā bija gandrīz 6,5 reizes lielāks nekā ražošanas sfērā. Ekonomikas lejupslīdes laikā ikgadējās ienākošo ĀTI plūsmas

⁷⁵Latvija Republikas ekonomikas ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga 2012. [tiešsaiste] – [atsauce 23.04.2013]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2012_2/2012_dec.pdf

⁷⁶Turpat

⁷⁷Ernst & Young.(2012) Precizētais Gala ziņojums. Investīciju piesaistes sistēmas neatkarīgs novērtējums [tiešsaiste] - [atsauce 10.05.2013]. Pieejams: <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/23032012.pdf>

finanšu starpniecības nozarē samazinājās gandrīz četras reizes, tirdzniecības nozarē – gandrīz 20 reizes, bet ieguldījumu intensitātes samazinājums nekustamajā īpašumā bija visai neliels. Kopumā ikgadējās ĀTI plūsmas pakalpojumu nozarēs saruka par 26,8%. Jāatzīmē, ka ražošanas nozarēs ienākošo ĀTI plūsmu ikgadējais apjoms bija gandrīz trīs reizes lielāks nekā pirms krīzes.

Kopš 2010. gada ienākošo ĀTI plūsmu struktūra Latvijā ir kļuvusi vienmērīgāka, bez izteiktas finanšu sektora dominances. Tomēr jāatzīmē, ka vidēji gadā pakalpojumu nozarēs tiek ieguldīts sešas reizes vairāk nekā ražošanas nozarēs. Uzkrātās ĀTI pakalpojumu sfērā 2012. gada septembra beigās veidoja 79,7% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā, t.i., par 1,5 procentpunktiem mazāk nekā 2007. gada beigās. Gandrīz pusi no uzkrātām ĀTI pakalpojumu sfērā veido finanšu starpniecības un nekustamo īpašumu nozares.

2012. gada septembra beigās uzkrātās ĀTI preču ražošanas nozarēs veidoja 20,3% no kopējām uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, tās pieauga par 40,6%.⁷⁸

Latvijā uzkrāto ĀTI ģeopolitiskā struktūrā lielākoties ir ES valstu investīcijas. 2010. gada beigās tās veidoja 73% no visām uzkrātajām ĀTI, trešdaļa no tām ir jauno ES dalībvalstu investīcijas un gandrīz puse ir eiro zonas valstu investīcijas.⁷⁹

2.4. Globālo ĀTI tendences un perspektīvas

Globālajā ĀTI (turpmāk – ĀTI) struktūrā ir vērojamas būtiskas izmaiņas. Pirmo reizi vēsturē attīstības un pārējas ekonomikas valstis 2009. gadā ir piesaistījušas pusi no globālajām ĀTI, savukārt investējušas vienu ceturto daļu no kopējā investīciju apjoma pasaulē. Tieši šīs valstis šobrīd virza ĀTI atlabšanu un arī turpmāk būs izdevīgs ĀTI galamērķis. Globāli arvien samazinās ĀTI apstrādes rūpniecības sektorā un tuvākajā laikā netiek prognozēts pēkšņs pieaugums. Neskatoties uz globālās ekonomiskās krīzes ietekmi uz ĀTI plūsmām, krīze nav apturējusi pieaugošo ražošanas internacionalizāciju.

Ja periodu no 2003. gada līdz 2006. gadam galvenokārt raksturoja uz darbības paplašināšanos vērsta investīcijas, pamatojoties uz globālo ekonomikas izaugsmi, ko veicināja arī izmaksu starpība, tad sākot ar 2010. gadu un arī tālāk kompānijas cenšas vairāk pielāgoties mainīgajiem tirgus apstākļiem, pārstrukturējot arī investīciju stratēģijas, lai varētu

⁷⁸ Latvija Republikas ekonomikas ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga 2012. [tiešsaiste] – [atsauce 23.04.2013]. Pieejams:

http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2012_2/2012_dec.pdf 70.lpp

⁷⁹ Ernst & Young. <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/23032012.pdf> 226 lpp Precizētais Gala ziņojums. Investīciju piesaistes sistēmas neatkarīgs novērtējums 2012

vislietderīgāk izmantot resursu, darbaspēka un izmaksu faktoros. Kompānijas arvien lielāku uzmanību pievērš biznesa funkciju pārstrukturēšanai un optimizēšanai.

Paredzams, ka investīciju projekti Eiropā tuvākajā nākotnē varētu būt apjoma ziņā mazāki, vairāk selektīvāki un reģionāli koncentrēti, vienlaikus tie būs vērsti uz pieprasījuma apmierināšanu pēc jaunākajām tehnoloģijām, pakalpojumiem, plaša patēriņa precēm, infrastruktūras, kā arī visa „zaļā” un „atjaunojamā”.

Šajos ierobežotā finansējuma apstākļos, turpmāk valstis un reģioni, kas būs apzinājuši un attīstījuši savas stiprās puses ārvalstu investīciju tirgū, ieņems konkurētspējīgu pozīciju cīņoties par jaunām ārvalstu investīcijām. Turklāt globalizācijas rezultātā arī ģeogrāfiski attālinātas valstis ar augstu un vidēji attīstītu ekonomiku uzskatāmas par nopietnām konkurentēm investīciju projektu finansējuma iegūšanai.⁸⁰

Globālo ĀTI plūsma pārsniedz pirmskrīzes 2011. gada vidējo, sasniedzot 1,5 trilj. USD neskatoties uz satricinājumiem globālajā ekonomikā. Tomēr, tā joprojām saglabājās aptuveni 23% zem sava 2007. gada maksimuma. UNCTAD paredzēja lēnāku ĀTI pieaugumu 2012. gadā, to plūsmai nostabilizējoties aptuveni līdz 1,6 trilj USD. Vadošie indikatori – vērtība no pārrobežu apvienošanās un pārņemšanas (M&As) un greenfield ieguldījumiem (jaunajiem ieguldījumiem) atkāpās pirmajos piecos mēnešos 2012. gadā, bet lielajiem ienākumiem un skaidras naudas uzkrājumiem vērojama mērena izaugsme. Ilgāka termiņa prognozes liecina par mērenu, bet stabilu globālo ĀTI pieaugumu sasniedzot 1,8 trilj. USD 2013. gadā un 1,9 trilj. USD 2014. gadā, bez jebkādiem makroekonomiskiem satricinājumiem.

ĀTI ieplūde 2011. gadā palielinājās visās nozīmīgākajās tautsaimniecības grupās. To plūsma uz attīstītajām valstīm pieauga par 21%, līdz 748 mljrd. USD. Jaunattīstības valstīs ĀTI palielinājās par 11%, sasniedzot rekordu 684 mljrd. USD. ĀTI pārejas ekonomikas valstīs palielinājies par 25% līdz \$92 miljardiem. Jaunattīstības un pārejas ekonomikas valstīs attiecīgi veidoja 45% un 6% no pasaules ĀTI. UNCTAD prognozes liecina, ka šīs valstis saglabās to augsto investīciju līmeni nākamajos trīs gados.

Āfrikā un vismazāk attīstītajās valstīs (LDCs) novērojams ir tas, ka trešo gadu samazinās ĀTI ieplūdums. Bet perspektīvas Āfrikā ir pozitīvas. 2011. gada ĀTI plūsmas kritums uz šo kontinentu bija saistīts galvenokārt ar atdalīšanos no Ziemeļāfrikas.

Valsts ieguldījumu fondi (SWFs) liecina par ievērojamu potenciālu ieguldījumiem attīstībā. ĀTI ar šiem fondiem joprojām ir samērā mazas. Viņu kopējās ĀTI 2011. gadā sasniedza aptuveni 125 mljrd. USD un apmēram ceturtdaļa bija jaunattīstības valstīs. Valsts ieguldījumu fondi var sadarboties ar mītnes valstu valdībām, attīstības finanšu iestādēm vai

⁸⁰Ernst & Young. Precīzetais gala ziņojums. Investīciju piesaistes sistēmas neatkarīgs novērtējums. 2012. 14 lpp <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/23032012.pdf> 226lpp

citiem privātā sektora investoriem, lai ieguldītu infrastruktūrā, lauksaimniecībā un rūpniecības attīstībā, tostarp, lai izveidotu zaļās izaugsmes nozares.

Starptautiskā transnacionālā ražošanas korporācija (TNCs) virzās uz priekšu, tomēr joprojām kavējas ieguldīt savas naudas rezerves. 2011. gadā ārvalstu filiāles TNCs nodarbināja aptuveni 69 milj. darbinieku, kas radīja 28 trilj. USD pārdošanā un 7 trilj. USD no pievienotās vērtības, aptuveni 9% vairāk nekā 2010. gadā. TNCs tur rekordlielas naudas summu, kas līdz šim nav tulkota kā ilgspējīgas izaugsmes investīcijas. Pašreizējā naudas „pārkare” var nākotnē uzkurināt pieauguma vilni ĀTI. UNCTAD jaunākie ĀTI ieguldījumu rādītāji liecina par salīdzinoši lielākām ārvalstu filiāļu iemaksām jaunattīstības valstu ekonomikās, jo īpaši Āfrikā, attiecībā uz pievienoto vērtību, nodarbinātību un algu apjomu, nodokļu ieņēmumiem, eksportu un kapitālieguldījumiem.

Daudzas valstis turpināja liberalizēt un veicināt ārvalstu investīcijas dažādās nozarēs, lai 2011. gadā veicinātu izaugsmi. Tajā pašā laikā, turpināja iepazīstināt ar jaunām reglamentācijām un ierobežojošajiem pasākumiem, tostarp rūpniecības politikas iemeslu dēļ.

Starptautisko investīciju politikas veidošana ir mainīga. Jaunu divpusējo investīciju nolīgumu (BIT) skaits turpina samazināties, savukārt reģionālo ieguldījumu politikas veidošanās ir intensīvāka. Ilgspējīga attīstība iegūst lielāku nozīmi starptautiskajā investīciju politikā. Daudzas idejas reforma ieguldītāju un valsts strīdu izšķiršanas ir parādījušies, bet daži ir jāiedarbina.⁸¹

Globālo ĀTI plūsma sāka kristies 2009. gada otrajā pusē. Tam sekoja neliela atvēršanās 2010. gada pirmajā pusē, izraisot zināmu piesardzīgu optimismu ĀTI perspektīvām īstermiņā. Tiek paredzēts, ka globālās plūsmas 2010. gadā pieaugs līdz \$1,2 triljoniem, turpinot pieaugt līdz 1,3 – 5 trilj. USD 2011. gadā un 1,6 – 2 trilj. USD 2012. gadā.

Neskatoties uz satricinājumiem pasaules ekonomikā, globālā ĀTI ieplūde 2011. gadā pieauga par 17% līdz ASV 1,5 trilj., pārsniedzot savas pirmskrīzes vidējo, pamatojoties uz UNCTAD aplēsēm.

ĀTI ieplūde palielinājās visās nozīmīgākajās tautsaimniecību grupās - attīstības, jaunattīstības un pārejas ekonomikās. Jaunattīstības un pārejas ekonomikas joprojām veido pusi no pasaules ĀTI, to pieplūdums 2011. gadā sasniedza jaunu rekordu, vairāk nekā bija paredzēts – 755 mljrd. USD, un to galvenokārt noteica greenfield investīcijas.

Šajā grupā, 2011. gada ĀTI pieauguma plūsmu vairs neveicināja dienvidi, austrumi un Dienvidaustrum- Āzija (kur bija manāms pieaugums 11%), bet gan Latīņamerikas un Karību

⁸¹<http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Overview-en.pdf>

jūras reģioni (kur pieaugums bija 35%) un pārejas ekonomikas valstis (31%). Āfrika, reģions ar lielāko daļu vismazāk attīstītajām valstīm, turpināja savu ĀTI kritumu.

ĀTI plūsmas uz attīstītajām valstīm pieauga par 18%, bet pieaugums bija galvenokārt pateicoties pārrobežu apvienošanās un pārņemšanas gadījumu dēļ (M & As), nevis tik ļoti nepieciešamo greenfield investīciju projektu. Turklāt, daļa no M & A piedāvājumu, šķiet, tiek vadīti uzņēmumu pārstrukturēšanai un koncentrējas uz pamatdarbībām, it īpaši Eiropā.⁸²

Saskaņā ar provizoriskiem aprēķiniem, pasaules ĀTI plūsmas ir samazinājusies par 14% 2012. gadā kopš 2011. gada līdz 1,4 trilj., neskatoties uz 22% pieaugumu pēdējā ceturksnī, bet joprojām ir salīdzināmi ar pasaules ĀTI plūsmām 2010. gadā.

OECD investīcijas ārvalstīs samazinājās par 15%, līdz 1 100 mljrd. USD 2012. gadā, uzskaitot 77% no pasaules ĀTI (80% 2011. gadā), un OECD piesaistīja tikai 686 mljrd. USD ĀTI (jeb 48% no pasaules ĀTI), kas reprezentēja gada samazinājumu 21% apjomā. Investīcijas uz un no ES kopumā samazinājās par apmēram 25%. Ķīna kļuva par pirmo ĀTI galamērķi 2012. gadā un ASV saglabāja savu pozīciju kā vadošā ieguldījumu ekonomika.

2012. gadā, 44% no globālajām ĀTI saņēma tikai piecas valstis. Ķīna piesaistīja lielāko daļu, 253 mljrd. USD (jeb 18% no kopskaita), kam seko ASV (175 mljrd. USD), Brazīlija (65 mljrd. USD), Apvienotā Karaliste (63 mljrd. USD) un Franciju (62 mljrd. USD).

Neskatoties uz 25% kritumu 234 mljrd. USD 2011. gadā, kas veido samazinājumu gan pašu kapitālā un starpuzņēmumu aizdevumos, ASV joprojām ir pirmais ĀTI galamērķis OECD zonā. ĀTI Vācijā, kas 2011. gadā novērtēta kā 5. lielākā valstu ekonomika OECD, samazinājās par 87% 2012. gadā līdz 6 mljrd. USD, ierindojoties 20 pozīcijā. Šī attīstība ir saistīta ar ieguldījumu samazinājumu (pašu kapitālā) no ārvalstu investoru puses un kompensācijām no starpuzņēmumu parādiem. No otras puses, pieplūdums uz Japānu 2012. gadā tika nedaudz atgūts pieaugot līdz 1,8 mljrd. USD 2011. gadā līdz 2,1 mljrd. USD 2012. gadā, tas ir krietni zem reģistrētajiem ieguldījumiem 2008. gadā un 2009. gadā (respektīvi 28 mljrd. USD un 12 mljrd. USD).

Dažās ES valstīs tika reģistrētanegatīva ĀTI ieplūdi, piemēram, Beļģijā, 1,6 mljrd. (krass samazinājums salīdzinot kopš 2011. gada 103 mljrd.), kā rezultāts bija milzīgie ieguldījumi samazinājumi 2012. gada ceturtajā ceturksnī. Tomēr, dažās valstīs no reģistrētajām OECD teritorijā, kurās bija vērojams ieguldījumu samazinājums, 2012. gadā tas tik kompensēts ar ievērojamiem ieguldījumu pieaugumu. ĀTI plūsmas uz Franciju palielinājās par 52%, līdz 62 mljrd. USD.

⁸²World Investment Report 2010. Global trends in FDI. Chapter 1. http://unctad.org/en/Docs/wir2010ch1_en.pdf 2lpp no 28 lpp

Sakarā ar vēsturiski augstiem starpuņēmumu aizdevumiem, pieplūdums uz Luksemburga sasniedza 58 mljrd. USD, izņemot ieguldījumus, kas paredzēti īpašam nolūkam dibinātiem uzņēmumiem, kas izvietoti šajā valstī.

Lai gan Ķīna un Argentīna saņēma attiecīgi 11% un 25% vairāk ĀTI, salīdzinot ar 2011. gadu, pieplūdums Indijā, Krievijā un Dienvidāfrikā ir samazinājies par vairāk nekā 15%. Indonēzija reģistrēja savu augstāko ĀTI līmeņa ieplūdumu 19,9 mljrd. USD un Saūda Arābija saņēma 13,7 mljrd. USD 2012. gada pirmajos trīs ceturkšņos, bet Brazīlija saglabāja ĀTI ieguldījumu līmeni 65 mljrd. USD. Pie 1 100 mljrd. USD, OECD ĀTI aizplūdes veidoja 77% no 2012. gada pasaules aizplūdēm, reprezentējot 15% samazinājumu kopš 2011. gada. Šajā pašā laika posmā, Amerikas Savienotās Valstis, lielākā ieguldījumu ekonomika visā pasaulē, reģistrēja \$351 mljrd. ĀTI, kas tik virzītas ārpus, kas veidoja 25% no pasaules ieguldījumu aizplūdes (jeb 32% no OECD jeb 37% no G20 valstu ekonomikām). Citas nozīmīgas ieguldītāj valstis 2012. gadā bija Japāna (122 mljrd. USD), Beļģija (85 mljrd. USD), Apvienotā Karaliste (\$72 miljardi), Vācija (\$67 miljardi), Ķīna (\$62,4 miljardi) un Francija (62,2 mljrd. USD).⁸³

Mūsdienās ĀTI tiek pievērsta daudz lielāka uzmanība gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī. ĀTI ir svarīgs ekonomikas attīstības elements visās valstīs, it īpaši jaunattīstības valstīs. Tomēr ĀTI ietekme ir sarežģīta. No makro perspektīvas, tas nozīmē nodarbinātības ģeneratoru, augstu produktivitāti, konkurētspēju un tehnoloģiju pārnesi. Īpaši mazāk attīstītajām valstīm ĀTI nozīmē augstāku eksportu, piekļuvi starptautiskajiem tirgiem un starptautisko valūtu, nozīmīgus finansu avotus. Ir pierādījies tas, ka ĀTI palielina vietējo firmu konkurētspēju. Darbs, ko dažas valstis veic, lai piesaistītu ĀTI atspoguļojas pozitīvi un šo valstu ekonomiku. ĀTI palielinātu produktivitāti, tehnoloģiju pārnesi, vadības prasmes, zināšanas, starptautisko zināšanu tīklus, samazina bezdarbu un pieeju ārvalstu tirgiem. No otras puses ĀTI var izspiest vietējos uzņēmumus un var radīt negatīvu ietekmi uz ekonomikas attīstību. Lielākoties tiek atzīts, ka ir vairāk negatīvu efektu nekā pozitīvu. Lai gan ir arī priekšstats, ka ir vairāk pozitīvs efekts, bet nav patstāvīgas saites starp ĀTI un ekonomikas izaugsmi. Tas, cik lielu labumu ĀTI dod, ir arī atkarīgs no tā, kādā nozarē tiek ieguldīts. Kad starptautiskie uzņēmumi ienāk ārvalstu tirgos, tieši tirgus nepilnības ir tas, kas piesaista ĀTI un attiecīgas dod priekšrocības šajos tirgos. Ārvalstu investori uzskata, ka to tehnoloģijas un zināšanas dos iespēju viņiem iegūt tirgus daļu.

⁸³ OECD. FDI in figures. 2013. [tiešsaiste] - [atsauce 24.03.2013] Pieejams: <http://www.oecd.org/daf/inv/FDI%20in%20figures.pdf>

Neskatoties uz to, ka vairāki pētnieki ir centušies izskaidrot ĀTI fenomenu, tomēr nevarētu teikt, ka ir kāda viena galvenā teorija. Tomēr visi pētnieki, piekrīt vienam, ja pasaulē valdītu perfekta konkurence, ĀTI vairāk nepastāvētu.

Tādējādi, ja tirgus darbotos efektīvi un nebūtu tirdzniecības barjeru vaikonkurences, starptautiskā tirdzniecība būtu vienīgais veids, kā piedalīties starptautiskajā tirgū.

Ir jābūt kādam traucēklim, kas nosaka tiešo investīciju īstenošanos. Vietējie uzņēmēji vienmēr būs labāk informēti par vietējās ekonomikas vidi un līdz ar to ĀTI ir vajadzīgi divi nosacījumi:

- ārvalstu uzņēmumiem ir jābūt dažām priekšrocībām, kas ļauj viņu investīcijām būt dzīvotspējīgām;
- šo priekšrocība tirgum ir jābūt nepilnīgam.

No makroekonomiskā viedokļa, FDI ir noteikta veida kapitāla pārrobežu plūsma no izcelsmes valstīm uz mītnes valstīm, kuras ir atrodamas maksājumu bilancē. Mainīgie nosacījumi ir: kapitāla plūsmām un akcijām, ieņēmumiem, kas iegūti noinvestīcijām.

No mikroekonomiskā viedokļa, tiek izskaidrota valsts pārrobežu investīciju motivācija no investora skata punkta. Tiek arī apskatītas sekas, kas var rasties investoriem, investētāj valstij un investīciju saņēmēj valstij, no starptautiskajām operācijām, ne tik ļoti kā no investīciju plūsmām.

Laika posmā tūlīt pēc Otrā pasaules kara, starptautiskā produkcija bija neliela daļa no starptautiskajām attiecībās, bet uzmanība tika vērsta uz tām detaļām, kas bija būtiskas (piemēram, starptautiskā tirdzniecība). Kopš 1960. gada, transnacionālās korporācijas un ĀTI sāka iegūt nozīmi.

Par pirmo mēģinājumu izskaidrot ĀTI tika uzskatīta Rikardo teorija par salīdzinošopriekšrocību. Tomēr ĀTI nevar tikt izskaidrotas ar šo teoriju, kas balstās uz divām valstīm, diviem produktiem un perfektu faktoru mobilitāti vietējā līmenī. Šādu modeli nevarēja pat pieļaut runājot par ĀTI. Tādējādi, ņemot vērā to, ka Rikardo salīdzinošās priekšrocības teorija nespēj izskaidrot ĀTI pieaugošo daļu, tad citi modeļi tika izmantoti, piemēram, portfeļa teoriju. Šis mēģinājums izgāzās, jo teorija izskaidro ārvalstu investīciju portfeli, bet nevarēja izskaidrot tiešos ieguldījumus.

Saskaņā ar teoriju, ja vien kapitāla aprites ceļā nepastāv risks vai šķēršļi, kapitāls aiziet no valstīm ar zemām procentu likmēm uz valstīm ar augstām procentu likmēm. Bet šiem apgalvojumi nav reāla pamata, jo kapitāls var brīvi pārvietoties jebkurā virzienā

Lai gan reāli, starptautiskās tirdzniecības jaunās teorijas joprojām nevar ietvert visus sarežģītos ĀTI faktorus un citas starptautisko produktu formas. Jaunās starptautiskās

tirdzniecības teorijas, vēl joprojām nevar izskaidrot ārvalstu tiešo un cita veidu starptautiskās investīcijas.

1. Vernona ražošanas cikla teorija – Ražošanas cikla teoriju izstrādājis Vernons 1966. gadā, tā tika izmantota, lai izskaidrotu dažu ĀTI veidus, ko izveidoja ASV uzņēmumi pēc Otrā pasaules kara Rietumeiropā, apstrādes rūpniecībā.

Vernons uzskata, ka ir četri posmi ražošanas ciklā: inovācija, izaugsme, briedums un pagrimums. Saskaņā ar Vernonu, pirmajā posmā ASV starptautiskie uzņēmumi radīja jaunus inovatīvus produktus vietējam patēriņam un eksportēja pārpalikumus ārvalstu tirgiem. Saskaņā ar ražošanas cikla teoriju, Eiropā pēc Otrā pasaules kara ir palielinājies pieprasījums pēc saražotās produkcijas, piemēram, tās, kas saražota ASV. Tādējādi, amerikāņu uzņēmumi sāka eksportēt, un tiem bija priekšrocības attiecībā uz starptautiskajiem konkurentiem.

Pirmajā ražošanas cikla posmā, ražotājiem ir priekšrocības attiecībā uz jaunām tehnoloģijām un, ja produkts attīstās, arī tehnoloģijas kļūst zināmas. Ražotāji standartizēs produktus, bet būs uzņēmumi, kas centīsies tos kopēt. Tādējādi Eiropas uzņēmumi sāka atdarināt amerikāņu ražojumus, kuri tika eksportēti uz šīm valstīm. ASV uzņēmumi bija spiesti veikt ražotnes uz vietējo tirgu, lai saglabātu savu tirgus daļu šajās jomās.

2. Nepilnīgu kapitāltirgu valūtas kursu teorija – šī ir vēl viena teorija, kas centās izskaidrot ĀTI. Sākotnēji ārvalstu valūtas risks ir jāanalizē no perspektīvām starptautiskajā tirdzniecībā. Valūtas riska līmeņa teorija nevar izskaidrot vienlaicīgi ĀTI starp valstīm ar dažādām valūtām.

3. Internalizācijas teorija – šī teorija mēģina izskaidrot starptautisko kompāniju izaugsmi un to motivāciju, lai sasniegtu. Viens no faktoriem ir konkurences atcelšana. Otrs faktors bija uzņēmumu priekšrocības, kas dažiem piemīt konkrētās darbībās. Starptautiski uzņēmumi organizē savu iekšējo darbību, lai attīstītu īpašas priekšrocības, ko pēc tam var izmantot.

Dunninga eklektikas paradigma

Eklektikas teorija, ko izstrādājis profesors Dunning ir maisījums no trim dažādām ĀTI teorijām (OLI):

1) "O" no īpašuma priekšrocībām:

Tas attiecas uz nemateriālajiem aktīviem, kas ir, vismaz ekskluzīvi, kamēr pieder uzņēmumam, un var tikt pārsūtīti starptautiskiem uzņēmumiem ar zemām izmaksām, kas noved vai nu pie lielākiem ienākumiem, vai samazinātām izmaksām.

Bet starptautisko korporāciju darbības, ko veic dažādās valstīs, saskaras ar dažām papildus izmaksām. Tādējādi, lai veiksmīgi ienākt ārvalstu tirgū, uzņēmumam jābūt

noteiktām īpašībām, kas būtu kā triumfs pār ārvalstu tirgu kārtējām izmaksām. Šīs priekšrocības ir īpašuma kompetences vai konkrētie ieguvumi no uzņēmuma.

Ir trīs veidu specifiskās priekšrocības:

- a) monopola priekšrocības – privilīģēta piekļuve tirgiem, izmantojot ierobežotu dabas resursu īpašumtiesības, patentiem, preču zīmēm;
- b) tehnoloģijas, zināšanas, kas plaši definētas tā, lai saturētu visu veidu inovāciju darbības
- c) liela izmēra ekonomikas, piemēram, mācību ekonomikas, lielāka piekļuve finanšu kapitālam;

2) "L" No atrašanās vietas:

Kad pirmais nosacījums ir izpildīts, tas būtu izdevīgāk, lai uzņēmums, kas pieder viņiem, lai to izmantotu paši, nevis pārdotu vai iznomātu tos ārvalstu uzņēmumiem.

Atrašanās vietas priekšrocības dažādās valstīs ir galvenie faktori, lai noteiktu, kura kļūs par saņēmēj valsti.

Īpašās priekšrocības katrā valstī var iedalīt trīs kategorijās:

- a) ekonomiskie ieguvumi sastāv no ražošanas kvantitatīvajiem un kvalitatīvajiem faktoriem, transporta izmaksām, telekomunikācijas, tirgus lieluma u.c.;
- b) politiskās priekšrocības: īpašās un kopīgās valsts valdības politika, kas ietekmē ĀTI plūsmas;
- c) sociālās priekšrocības: ietver attālumu starp mītnes zemēm, kultūras daudzveidība, attieksme pret svešiniekiem utt.

3) "I" no internalizācijas:

Pieņemot, ka pirmie divi nosacījumi ir izpildīti, uzņēmumam tas ir izdevīgi izmantot šo priekšrocību, sadarbībā ar vismaz dažiem ārpus valsts izcelsmes faktoriem.

Šī trešā eklektisma paradigmas īpašība, Oli sniedz pamatu dažāda veida novērtējumam, no tā, kā uzņēmums ekspluatē savas pilnvaras no preču pārdošanas un pakalpojumiem, līdz dažādiem līgumiem, kas varētu tikt parakstīti starp uzņēmumiem.

Eklektiskas paradigma OLI liecina, ka Oli parametri atšķiras no uzņēmuma uzņēmums un ir atkarīgi no konteksta un atspoguļo ekonomiskās, politiskās, sociālās saņēmēj valstī. Tāpēc firmu mērķi un stratēģijas, apjoms un ražošanas modelis būs atkarīgs no izaicinājumiem un iespējām, ko piedāvā dažādas valstis.⁸⁴

⁸⁴Denisia V. European Journal of Interdisciplinary Studies. Foreign Direct Investment Theories: An Overview of the Main FDI Theories. Issue 3 (2010). <http://ssrn.com/abstract=1804514>

2.5. ĀTI vide Latvijā

Izaugsmei nepieciešama konkurētspējīgāka tautsaimniecības struktūra, kas sekmē vietējo resursu racionālu un efektīvu izmantošanu. Augstražīgi, eksportējoši uzņēmumi un to skaita pieaugums nodrošina attiecīgo ekonomikas nozaru attīstību visos vērtības ķēdes posmos – resursu, ražošanas (produkcijas), pārdošanas, pakalpojumu u.c. sfērās.⁸⁵

Pasaulē pieaug konkurence par investīcijām, un aizvien izšķirošāka loma lēmuma pieņemšanā ir vienlīdzīgas konkurences uzņēmējdarbības videi, kurā ēnu ekonomikas un korupcijas ietekme ir minimāla. Izcilai uzņēmējdarbības videi ir jābūt starptautiski sasniedzamai.⁸⁶

Izcila uzņēmējdarbības vide nozīmē sakārtotu tiesisko bāzi, prognozējamu valsts atbalsta un uzraudzības sistēmas darbību, uz uzņēmēju vajadzībām orientētus valsts pārvaldes pakalpojumus, kā arī skaidrus un konkurētspējīgus pamatnosacījumus uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai, lai katrs, kurš vēlas, varētu veidot uzņēmējdarbību, strādāt un dzīvot Latvijā.

Izcila uzņēmējdarbības vide stimulē uzņēmumu attīstību, veicina jaunu uzņēmumu un investīciju piesaisti un iedzīvotāju kā darbaspēka un kā jaunu darba devēju piesaisti. Skaidra un saprotama uzņēmējdarbības vide ir garantija katra iedzīvotāja godīgi nopelnītās algas saņemšanai un ienākumiem valstij. Šādos apstākļos uzņēmumi apzinās korporatīvās sociālās atbildības nozīmi un darbojas atbildīgi pret sabiedrību un apkārtējo vidi.

Latvijā izveidojas uzņēmējdarbības vide, kas ir labvēlīga jaunām idejām un radošām ideju kombinācijām. Latvija tiek uzskatīta kā ideāla starta vieta ne tikai vietējai bet arī starptautiskai uzņēmējdarbībai. Vairums Latvijas iedzīvotāju ir tieši saistīti ar kādu mazu vai vidēju uzņēmumu vai nu kā īpašnieki vai vadītāji. Uzņēmējs, kurš pieredzējis bankrotu, tiek uzskatīts par uzticamāku un zinošāku nekā tāds, kurš nekad nav nodarbojies ar uzņēmējdarbību.⁸⁷

Labvēlīgu investīciju vidi raksturo valsts nodokļu politika, politiskā stabilitāte (īpaši svarīga ĀTI gadījumā), finansējuma pieejamība, kvalitatīva un lēta (visbiežāk, ĀTI gadījumā) darbaspēka pieejamība, infrastruktūra (ceļi, ostas, noliktavas, biroji, utt.), ģeogrāfiskais stāvoklis, valūtas politika u.c. faktori. Noteikti Latvijai ir labs ģeogrāfiskais stāvoklis un stabila valūtas kursa politika, kas dod zināmu drošību potenciālajiem ārvalstu investoriem.

⁸⁵Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014. – 2020. gadam. Pār resoru koordinācijas centrs. 2012. www.nap.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeima_apstiprinats.pdf

⁸⁶Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014. – 2020. gadam. Pār resoru koordinācijas centrs. 2012. www.nap.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeima_apstiprinats.pdf

⁸⁷Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Scenārijs 2030. Uzņēmējdarbība un ekonomika. <http://www.latvija2030.lv/upload/scenariji.pdf>

Tomēr nodokļu politika pēdējo gadu laikā ir bijusi ļoti mainīga, infrastruktūra koncentrējas ap galvaspilsētu un lielajām ostām, darba tirgū stāvoklis ir sarežģīts – augsts bezdarba līmenis vienlaikus ar kvalificētu un specializētu darbinieku trūkumu. Vēl saskaņā ar starptautiskiem salīdzinājumiem šeit ir augsts korupcijas līmenis, vērā ņemams ēnu ekonomikas apmērs, nepieciešamība valsts izdevumus pielāgot ieņēmumiem, viedoklis par birokrātisku valsti, līdz galam nesakārtota normatīvo aktu bāze.

Autores uzskata, ka visas no augstāk minētajām problēmām ir risināmas noteiktā laika posmā, valdībai un uzņēmējiem sadarbojoties, aktīvi iesaistoties, lai izskaustu, piemēram, ēnu ekonomiku vai darbaspēka kvalifikācijas trūkumu. Ir nozares, kur šis kvalificētais darbaspēks netrūkst, bet ne vienmēr tās ir tās nozares, kuru darbinieki būtu nepieciešami potenciālajiem investoriem. Attiecīgi investoriem sadarbojoties ar Latvijas augstskolām ir iespēja, vai nu finansējot budžeta vietas, vai piedāvājot stipendijas.

Pirmkārt, investoriem ir svarīgi saprast, ka tie nāk uz valsti, kas spēs tikt galā ar savām finanšu lietām. Tātad jānostabilizē valsts finanses – zems, uzturams budžeta deficīts un zems parāds (vēlāk varēs domāt par pārpalikuma veidošanu labos gados). Tas dos arī eiro gan kā apliecinājumu par paveikto un stabilitāti, gan kā papildu drošības garantu un ērtību investīcijām. Kad tas tiks sasniegts, tad starptautiskās reitingu aģentūras, visticamāk, paaugstinās Latvijas kredītreitingu, kas ļaus valstij lētāk pārfinansēt esošo parādu starptautiskajos tirgos.

Otrkārt, steidzami jārisina darba tirgus situācija. Tautsaimniecībā trūkst šauras specializācijas speciālistu – metinātāju, elektromehāniķu, kvalificētu būvnieku u.c. Tātad, domājot par nākotni, ir jāpārskata profesionālās izglītības nozīme tautsaimniecībā. Agri vai vēlū šī problēma var ne tikai kavēt izaugsmi, bet arī izsaukt nesamērības darba samaksā un radīt jaunu "ekonomisko burbuli".

Treškārt, vajadzīga attiecībā uz investīciju piesaisti sakārtota nodokļu politika. Nodokļu likmēm, kas saistītas ar uzņēmējdarbību, ir jābūt stabilām vai vismaz savlaicīgi zināmām. Nodokļu atlaižu politikai ir jābūt caurspīdīgai un saprotamai gan iedzīvotājiem, gan uzņēmējiem, gan potenciālajiem ārvalstu investoriem. Šobrīd te valda zināms haoss – nodokļu atlaides pastāv, taču tikai atsevišķām nozarēm, un plaši nav izskaidrots, kādēļ šīm un ne citām.

Ceturtkārt, ir jādara viss, lai popularizētu fondu biržas sniegtās iespējas kā investīciju piesaistes veidu gan vietējo uzņēmumu vadībai, gan potenciālajiem ārvalstu investoriem.

Līdz šim Latvijā ir atsevišķi investīciju piesaistes veiksmes stāsti, taču tie drīzāk ir individuāli projekti, nevis plānveidīgas investīciju politikas panākumi. Tieši plānveidīgas un visos līmeņos koordinētas investīciju politikas ieviešana var nodrošināt Latvijai to investīciju

apjomu un struktūru, kas nepieciešams, lai veiksmīgi tiektos uz lielāku labklājību un drošu ekonomikas attīstību.⁸⁸

Ņemot vērās to, ka Latvijā iedzīvotāju skaits ir salīdzinoši mazāks nekā lielākajā daļā Eiropas, tad tas, ka valstī ir daudz uzņēmēju ir ļoti pozitīvs rādītājs. Ne vienmēr šie uzņēmēji ir veiksmīgi, dažādu apsvērumu un apstākļu dēļ, bet arī, ja uzņēmējdarbība nav bijusi veiksmīga, tas neattiecas no jaunu biznesu uzsākšanas un turpmāko ideju ģenerēšanas.

Latvija izvirzījusi ambiciozus mērķus: divu gadu laikā būt starp konkurētspējīgākajām valstīm pasaulē ar labvēlīgu vidi biznesam un konkurētspējīgiem darbaspēka nodokļiem Baltijā.⁸⁹

Latvijas uzņēmējdarbība galvenokārt ir koncentrēta galvaspilsētā Rīgā vai tās apkārtnē, tomēr ar dažādiem atbalsta mehānismiem tiek veicināta arī uzņēmējdarbības attīstība reģionos, piemēram, izveidojot speciālās ekonomiskās zonas – ostās vai dzelzceļu mezglos, kur firmas var strādāt ar dažādiem atvieglojumiem. Latvijā ir attīstīta ražošanas un transporta infrastruktūra – industriālie parki, noliktavas, komunikāciju tehnoloģijas, ostas, dzelzceļš, kā arī lielākais aviosatiksmes mezgls Baltijā.⁹⁰

Daudziem varbūt varētu likties, ka nav pareizi, ka lielākā daļa uzņēmējdarbības koncentrējas tieši galvaspilsētā. Bet nevienai pašvaldībai nav liekts attīstīties, piesaistīt investorus. Tomēr arī jāatceras, ka galvaspilsētai ir savs priekšrocības, kā piemēram lidosta. Caur Rīgas lidostu, uz citiem galamērķiem, bieži lido daudz uzņēmēju, kuri tajā pašā laikā pamana pozitīvo šajā pilsētā, un saredz labu galamērķi uzņēmējdarbības uzsākšanai.

Uzņēmējdarbības veikšanas nosacījumi ir viens no vērtējamajiem faktoriem. Latvija ir sasniegusi salīdzinoši labu novērtējumu Pasaules Bankas veiktajā pētījumā Doing Business, kurā Latvija 2013.gadā ierindota 25.vietā no 185 valstīm (2012.gadā – 21.vieta).⁹¹ Doing Business vērtē uzņēmējdarbības vides normatīvo regulējumu visos posmos no uzņēmējdarbības uzsākšanas līdz uzņēmējdarbības izbeigšanai. Tādās jomās, kā būvniecība, darījumi ar nekustamo īpašumu, investoru aizsardzība, nodokļu administrēšana, kā arī uzņēmējdarbības uzsākšana un izbeigšana Latvijas vieta ir salīdzinoši zema, tādejādi šīs ir jomas, kurās tuvākajos gados nepieciešams veikt reformas. Kā galvenais valdības instruments uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai un administratīvo šķēršļu mazināšanai valdībā apstiprināmais Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns.⁹²

Valsts izaugsmei nepieciešama konkurētspējīgāka tautsaimniecības struktūra, kas sekmē vietējo resursu racionālu un efektīvu izmantošanu. Augstražīgi, eksportējoši uzņēmumi

⁸⁸ Investīciju ābece: veidi, ietekme, vide un situācija Latvijā. Igors Kasjanovs (Latvijas Bankas ekonomists) (2011): <http://www.makroekonomika.lv/investiciju-abece-veidi-ietekme-vide-un-situacija-latvija>

⁸⁹ Uzņēmējdarbības vide Latvijā. <http://balticexport.com/?article=uznemejdarbibas-vide-latvija&lang=lv>

⁹⁰ Uzņēmējdarbības vide Latvijā. <http://balticexport.com/?article=uznemejdarbibas-vide-latvija&lang=lv>

un to skaita pieaugums nodrošina attiecīgo ekonomikas nozaru attīstību visos vērtības ķēdes posmos –resursu, ražošanas (produkcijas), pārdošanas, pakalpojumu u.c. sfērās.⁹³

Izcila uzņēmējdarbības vide nozīmē sakārtotu tiesisko bāzi, prognozējamu valsts atbalsta un uzraudzības sistēmas darbību, uz uzņēmēju vajadzībām orientētus valsts pārvaldes pakalpojumus, kā arī skaidrus un konkurētspējīgus pamatnosacījumus uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai, lai katrs, kurš vēlas, varētu veidot uzņēmējdarbību, strādāt un dzīvot Latvijā.

Izcila uzņēmējdarbības vide stimulē uzņēmumu attīstību, veicina jaunu uzņēmumu un investīciju piesaisti un iedzīvotāju kā darbaspēka un kā jaunu darba devēju piesaisti. Skaidra un saprotama uzņēmējdarbības vide ir garantija katra iedzīvotāja godīgi nopelnītās algas saņemšanai un ienākumiem valstij. Šādos apstākļos uzņēmumi apzinās korporatīvās sociālās atbildības nozīmi un darbojas atbildīgi pret sabiedrību un apkārtējo vidi.

Pasaulē pieaug konkurence par investīcijām, un aizvien izšķirošāka loma lēmuma pieņemšanā ir vienlīdzīgas konkurences uzņēmējdarbības videi, kurā ēnu ekonomikas un korupcijas ietekme ir minimāla. Izcilai uzņēmējdarbības videi ir jābūt starptautiski sasniedzamai.⁹⁴

Uzņēmējdarbības vides kvalitāte ir viens no nozīmīgākajiem elementiem valsts konkurētspējas paaugstināšanai – jo labākus apstākļus valsts spēj radīt uzņēmējiem, jo lielākas investīcijas var sagaidīt tautsaimniecībā, kas savukārt nozīmē jaunu darba vietu rašanos un labklājību iedzīvotājiem. Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna mērķis ir pievilcīgas uzņēmējdarbības vides radīšana, kas balstīta uz sistēmiskām un pārdomātām reformām, lai nodrošinātu likumdošanas procesa caurskatāmību, vienkāršību un nedublēšanos, kā arī noteiktu tikai tādu normu ievērošanu, kas neapgrūtina uzņēmumu attīstību dažādos ciklus.

Faktori, kas lielā mērā stimulē ekonomisko aktivitāti un Latvijas uzņēmumu konkurētspēju ir uzņēmējdarbības vide, cilvēkresursu kvalitāte, darba tirgus elastība, kvalitatīva transporta un komunikāciju infrastruktūra, finanšu pieejamība. Līdz ar to, konkurētspēju veicinošie struktūrpolitikas pasākumi nepieciešami ne tikai tehnoloģiju attīstībai un inovācijas kapacitātes paaugstināšanai, bet arī finanšu, darba tirgos un uzņēmējdarbības vides uzlabošanā.

⁹¹ Ease of doing business in Latvia. Economy overview.

<http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/latvia/>

⁹² Ernst & Young. Precizētais Gala ziņojums. Investīciju piesaistes sistēmas neatkarīgais novērtējums (2012) <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/23032012.pdf> 226 lpp

⁹³ Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014. – 2020. gadam. Pārresoru koordinācijas centrs. 2012. www.nap.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeimā_apstiprināts.pdf 16 lpp

⁹⁴ Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014. – 2020. gadam. Pārresoru koordinācijas centrs. 2012.

www.nap.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeimā_apstiprināts.pdf

Globālās konkurētspējas indeksa (turpmāk – GKI) dati ļauj noteikt valsts konkurētspējas priekšrocības un trūkumus atsevišķo konkurētspēju noteicošo faktoru griezumā. GKI ietver specifisku metodoloģiju, kas apvieno mikro- un makro- rādītājus, ar mērķi kvantificēt plašu indikatoru loku, sākot ar institūcijām, infrastruktūru un makroekonomisko vidi un beidzot ar darba tirgus efektivitāti, tirgus lielumu, tehnoloģisko gatavību un inovācijām.

Latvijas uzņēmējdarbības vides uzlabošanas mērķis ir pievilcīgas un konkurētspējīgas uzņēmējdarbības vides veidošana, lai stimulētu darba vietu radīšanu, darba ražīguma paaugstināšanu un attīstītu augstas pievienotās vērtības eksportu, ņemot vērā Latvijas ierobežoto cilvēku un finanšu resursu bāzi un specifisko makroekonomisko situāciju.

Kaut arī administratīvie šķēršļi ir tikai viens no aspektiem, lai uzlabotu Latvijas konkurētspēju, tas būtiski ietekmē uzņēmējdarbības vides kvalitāti, mazinot birokrātiju, korupcijas risku.

2.2. tabula Latvijas rādītāju izmaiņas Doing Business pētījumā 2012.gadam pret attiecīgajiem 2011.gada rādītājiem⁹⁵

Latvijas rādītāji Doing Business pētījumā	2011. gads	2012. gads	Izmaiņas
Uzņēmējdarbības uzsākšana	52	51	+1
Būvniecības atļaujas	103	112	-9
Īpašumu reģistrācija	56	32	+24
Kredītu reģistrs	4	4	0
Investoru tiesību aizsardzība	60	65	-5
Nodokļu maksāšana	64	67	-3
Pārrobežu tirdzniecība	15	15	0
Līgumu izpilde	14	17	-3
Uzņēmējdarbības izbeigšana	86	32	+54
Pieslēgums elektroenerģijai	115	84	+31
Kopējā vieta	31	21	+10

⁹⁵ Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2013. – 2014. gadam. Politikas plānošanas dokumentu datubāze. Ministru kabineta 2013.gada 24.aprīļa rīkojums Nr.165 EMPI_150413_P113; Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2013.-2014.gadam (TA-710)

Latvijas ģeopolitiskais stāvoklis ir viennozīmīgi priekšrocība. Meži, zeme, ostas, dzelzceļa tīkls, zemas darba spēka izmaksas. Latvija ir kā laipa uz Austrumeiropas tirgu. Zeme, kas ir pieejama ir salīdzinoši lēta, ko investori var atļauties. Atkarībā no ārvalstu investoru kapacitātes, ambīcijām un stratēģijas Latvija tiek uztverta, kā konkrēta investīciju mērķa valsts, biežāk lauksaimniecības nozarē.

Latvijas biznesa vides priekšrocības no ārvalstu investoru skata punkta:

- Atvērts tirgus (nav pārsātināts), ar salīdzinoši zemām barjerām un tirgus nišām, ko var attīstīt;
- Pieejami resursi, kas vairs nav pieejami citos tirgos, piemēram, zeme, koksne, zemas darba spēka izmaksas;
- Biznesa kultūra, mentalitāte tuva Eiropas valstu biznesa kultūrai;
- Saistoši virkne biznesa projektu, uzņēmumu, kas pirms investīciju piesaistes ir uzrādījuši labu sniegumu, ir ar senām ražošanas, produktu tradīcijām;
- Saistošas iestrādes, uzņēmumi ar potenciālu.

Kā ievērojama priekšrocības tiek minētas arī iedzīvotāju krievu valodas zināšanas, kā arī angļu valodas un, protams, latviešu valodas zināšanas. Tā ir priekšrocības, kas nozīmē priekšrocību ģeogrāfiskā stāvokļa izmantošanā un tirdzniecībā. Runājot par ģeogrāfisko pozīciju – tā ir jāmāk izmantot.

Latvijas biznesa vide ārvalstu investoru acīs. No investīciju pievilcības viedokļa, investoriem Latvija šķiet mēreni pievilcīga investīciju mērķa valsts. Skandināvu un Baltijas investori Latviju kā investīciju mērķa valsti redz pozitīvākā gaismā, salīdzinājumā ar pārējiem aptaujāto valstu pārstāvjiem. Baltijas valstis, īpaši Latvija, investoriem saistās ar demokrātisku, praktisku un drošu, prognozējamu izvēli, kas nodrošinās peļņu bez pārmērīga riska.

Latvijas biznesa vides priekšrocības ir biznesa kultūras un mentalitātes līdzība ar Eiropas valstu biznesa kultūru, labas iestrādes, kā arī atsevišķu uzņēmumu sniegums. Savukārt par Latvijas biznesa vides trūkumiem tiek minēti — birokrātiskie šķēršļi, ilgtermiņa valsts politikas stratēģijas un kvalitatīva darba spēka trūkums, neefektīva tiesu sistēma un vāja valsts tēla komunikācija. Domājot par nākotnes iespējām, ekspertu skatījumā Latvijā ir vērojamas pozitīvas tendences saistībā ar aktivitātēm investīciju piesaistē. Pieaug gan uzņēmēju iniciatīva investoru piesaistē, prezentējot saistošas biznesa idejas, gan arī pilsētu un pašvaldību interese investīciju projektu attīstībā. Šo procesu kavē sistēmas trūkumi (piem.,

likumu normu nekonsekvence), neprofesionāli lēmumi institūciju līmenī, kā arī aizspriedumi par investoriem.⁹⁶

⁹⁶ Latvijas uzņēmējdarbības vides uztvere 2011-2012. 1. daļa Latvija un mūsu uzņēmēji ārvalstu investoru acīm (2011). http://www.manambiznesam.lv/lv/wp-content/blogs.dir/2/files/2011/12/Latvija-un-m%C5%ABsu-uz%C5%86%C4%93m%C4%93ji-%C4%81rvalstu-investoru-ac%C4%ABm_-P%C4%93t%C4%ABjuma-1.da%C4%BCa.pdf

3. ĀTI piesaistes problēmas un risinājumi.

Šajā nodaļā konkrēti un sīkāk tiks apskatītas problēmas, kas rodas ĀTI procesā, vai, kas atbaida potenciālos investorus, kā arī tiks meklēti šo problēmu risinājumi.

Autore diplomdarba trešajā daļā veic kvalitatīvu analīzi, izpētot ĀTI problēmas un risinājumus, analizējot divas nozares speciālistu intervijas. Intervijas klātienē sniedza (atbildot uz manis sagatavotajiem jautājumiem) LIAA Investīciju piesaistes nodaļas projektu vadītāja G. Ose un Latvijas Bankas ekonomiste Ieva Braukša.

G. Ose: „Uzkrātās ĀTI kopumā Latvijā katru gadu palielinās, tikai krīzes augstākajā punktā investīcijas pavisam minimāli samazinājās, tendence tomēr ir augoša, jānotiek milzīgam satricinājumam, lai tās kristos, jo, ja krīzes laikā krasi nekas nemainījās, tad nav pamata domāt, ka tas varētu notikt nākotnē. Konkrēti caur LIAA iet apmēram 10% investīciju projektu, pārējie, vai nu izmanto kādus konsultantu pakalpojumus, vai, piemēram, privātos pakalpojumus, kas palīdz investīciju procesā. Investors valstis izvērtē no dažādiem aspektiem, pēc dažādiem faktoriem, kāda ir uzņēmējdarbības vide, nodokļu politika, vai ir pieejami nepieciešamie resursi, kas nepieciešami ražošanai, vai, piemēram Latvijā darbojas kādi uzņēmumi, kas varētu piegādāt attiecīgās izejvielas, izvērtējot valstis tiek nolemts, ko un kā darīt. Investīciju eksperti bieži teikuši, ka pa lielam visas valstis investora acīm izskatās vienādi, piedāvājums līdzīgs, atbalsta instrumenti ļoti līdzīgi, nodokļu likmes atšķiras par dažām pozīcijām, konkrēti Latvijā ir viens no zemākajiem nodokļu līmeņiem, bet vienalga, divās dažādās valstīs izveidot līdzīgus projektus, izmaksu ziņā, ļoti neatšķirtos, piemēram, ja investētu Latvijā un Igaunijā. Lielākoties valstis uzskata, ka viņas ir visslabākajā pozīcijā, gan ģeogrāfiskajā ziņā, gan nodokļu politikas ziņā un tamlīdzīgi. Katra valsts, institūcijas sevi pozicionē, kā vislabāko investīciju piesaistes vietu, bet ļoti bieži nospēlē emocionālais faktors, tas kādus cilvēkus investori satiek konkrētajā valstī, piemēram LIAA aģentūrā.”

I. Braukša savukārt uzskata, ka ĀTI ir un paliks viens no ekonomisko izaugsmi noteicošajiem faktoriem Latvijā, tomēr ne katram investīciju latam ir vienāda ietekme uz tautsaimniecības attīstību. Protams, investīciju ietekme atšķiras, jo tiek ieguldīts dažādos sektoros, kā arī nevienmēr tiek investēts jaunā uzņēmējdarbībā, bet arī, piemēram, kādā ražošanas paplašināšanā. Ir šīs te jaunās jeb greenfield investīcijas, kapitāla palielināšanas investīcijas, investīcijas, kad notiek apvienošanās un pārņemšana, kas ir pavisam neliela daļa Latvijā un šos procesu Latvijā uzrauga Konkurences padome. Konkrēti par M&A un greenfield investīcijām Latvijā nav pieejama pilnīga un apkopota statistika. Informācija par greenfield projektiem var palīdzēt novērtēt turpmākās ražošanas potenciāla iespējas. Proti,

jaunu uzņēmumu attīstība varētu palielināt pieprasījumu pēc izejvielām un kapitālpēcēm (palielinot importu), bet tās vienlaicīgi arī nozīmē nozares attīstību un izaugsmi, kas var sekmēt eksporta palielināšanos.

3.1.Problēmas

Pieņemot lēmumu par investīciju izvietojumu konkrētā valstī, investors izvērtē šādus faktorus: tirgus potenciāls, makroekonomiskā stabilitāte un attieksme pret uzņēmējiem, uzņēmējdarbības vide (vienkāršas administratīvās procedūras, zems korupcijas līmenis), pieejama infrastruktūra, kvalificēta darbaspēka pieejamība, investīciju stimuli, stabila nodokļu sistēma u.c. faktorus.

Balstoties uz esošās situācijas analīzi, Latvijas ĀTI piesaistīšanā var konstatēt vairākas būtiskas problēmas:

- 1) izpratnes trūkums par ĀTI nozīmi Latvijas ekonomikā;
- 2) saskaņotas valsts iestāžu un privātā sektora darbības trūkums;
- 3) sadrumstalotas aktivitātes potenciālo ārvalstu investīciju projektu identificēšanā un investīciju piesaistē.⁹⁷

G. Ose apgalvo, ka: „negatīvais faktors ir tas, ka, piemēram, ir perfekts ģeogrāfiskais izvietojums, perfekta uzņēmējdarbības vide, it kā viss ir, vienkārši satiec nepareizos cilvēkus nepareizajā vietā.”

Ļoti bieži ir tā, ka pašvaldības nesaprot, ka viņas konkurē valstī savā starpā, pašvaldības reizēm necīnās par projektiem, kas dod darbavietas, neinformē iedzīvotājus, ko tas dotu pašvaldībai. Īsti nav skaidrības par to, kāpēc pašvaldības izturas salīdzinoši vienaldzīgi pret investīciju piesaisti, jo pienesums ir vairāk pozitīvs, nekā negatīvs. Kā arī negatīvi ir tas, ka valstī pastāv politiskā nestabilitāte, tomēr Latvijā nav tas sliktākais gadījums, jo politiskās spēles noris visur, tāpat kā valdību maiņas utt.

Runājot par eiro, G. Osei nebija konkrētās nostājās vai tas būtu pozitīvi vai negatīvi, jo eiro konti uzņēmējiem pastāv jau tagad, attiecīgi norēķināties var gan ar latiem, gan eiro. Neskatoties uz to, ka lats ir stabila valūta, investori bieži par to ir jāpārlicina, kas ietekmē investīciju procesu. Savukārt I. Braukša uzskata, ka pievienošanās eirozonai būtu vairāk

⁹⁷Swedbank. Latvijas uzņēmējdarbības vides uztvere 2011-2012. 1. daļa Latvija un mūsu uzņēmēji ārvalstu investoru acīm (2011). [tiešsaiste] – [atsauce 05.05.2013].
Pieejams:http://www.manambiznesam.lv/lv/wp-content/blogs.dir/2/files/2011/12/Latvija-un-m%C5%ABsu-uz%C5%86%C4%93m%C4%93ji-%C4%81rvalstu-investoru-ac%C4%ABm_-P%C4%93t%C4%ABjuma-1.da%C4%BCa.pdf

pozitīvs rādītājs, jo tādā gadījumā Latvijas attīstības līmenis augtu, nostiprinātos politiskā stabilitāte.

G. Ose apgalvo, ka: „negatīvi ir tas, ka tiesas procesi notiek ļoti lēnu un tie ir gari, trūkst caurspīdīguma tiesas procesos. Negatīvais arī ir tas, ka Latvijā pastāv augsta birokrātija, tomēr ir iespējas pašiem labot kaut ko, piemēram, ejot uz uzņēmuma reģistru vajag teikt ieteikumus ne tikai sūdzēties, vajag izrādīt iniciatīvu, lai labotu pastāvošo situāciju. Nekas nenotiks pats no sevis, tikai tāpēc, ka kādam kas nepatīk, viss ir iedzīvotāju, uzņēmēju rokās, jo reāli ir redzama atdeve no valdībai ieteiktajiem uzlabojumiem.”

Tiek uzskatīts, ka uzņēmuma reģistrēšana ir garš un sarežģīts process, bet G. Ose uzskata, ka: *Uzņēmumu tomēr varam ātri reģistrēt, darbs ar VID varētu būt vienkāršāks, jo tagad tas ir salīdzinoši sarežģīts, tomēr EM izstrādājusi uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānu, katru gadu šis plāns uzdod uzdevumus katrai ministrijai un institūcijām, lai tās uzlabotu atsevišķus procesus, veiktu uzlabojumus, piemēram, pirms gadiem šajā plānā bija EDS sistēmas izveidošana, kura tika ieviesta un pašlaik darbojas.* Vienkārši bieži valsts pārvaldei ir nepieciešams tāds kā grūdiens, informēt par to, kas nepieciešams, tāpēc ārvalstu investoru padomei ir tikšanās ar valdību augstākajā līmenī, lai apspriestu aktuālo. Valdība teorētiski atskaitās, ko ir darījuši, ko ir uzlabojuši, runā par jaunām aktuālajām problēmām, šajās tikšanās reizēs notiek arī mazākas tikšanās, piemēram, ar finanšu ministrijas pārstāvjiem, vai piemēram VID pārstāvjiem, runājot par to, kas vēl būtu nepieciešams, lai piesaistītu investorus.

Kā negatīvs faktors arī ir ēnu ekonomikas salīdzinoši augstais līmenis. Kā apgalvo G. Ose: „Ēnu ekonomikas izkaušanas gadījumā, uzņēmējs ir tas, kurš izvēlas, kā viņš rīkosies, uzņēmējs ir tas, kas šo uzņēmējdarbību veic un arī attiecīgi katram pašam ir jārīkojas tā, kā ir pareizi un ievērojot likumus. Tomēr pastāv uzskats, ka ar paaudzēm ēnu ekonomika varētu arī samazināties. Daudzi par valstu nākotni nedomā, darba ņēmēji ne vienmēr domā uz priekšu, statistika par ēnu ekonomiku ir tikai aptuvenu, jo patiesos apjomus par to nevar zināt. Kā negatīvu faktoru var minēt arī valsts konkurētspējas trūkumu.”

Ieva Braukša, kā negatīvos faktoros minēja, to, ka, lai arī Latvija atrastos ģeogrāfiski izdevīgā stāvoklī, tomēr arī kaimiņvalstīm tas ir izdevīgs un attiecīgi Latvijai nakās daudz vairāk piepūlēties, lai pierādīt, ka valsts ģeogrāfiskais izvietojums investoram būs visizdevīgākais.

Investori norāda, ka pilsētu, pašvaldību vadības līmenī trūkst izpratnes, ieinteresētības, parādās savtīgas intereses vai ietekmīgu privātpersonu interešu aizstāvība. Trūkst vienotas valsts tēla komunikācijas stratēģijas, kas ļautu radīt pozitīvu pirmo iespaidu.⁹⁸

Kā problēmas arī tiek uzskaitītas tas, ka eksporta struktūrā ir zems tādu preču un pakalpojumu īpatsvars, kam ir augsta pievienotā vērtība, ir zems ĀTI īpatsvars sektoros, kas orientēti uz ražošanu un eksportu. Ir nepietiekama eksporta diversifikācija, pastāv eksporta uzsākšanai un paplašināšanai nepieciešamo resursu trūkums uzņēmumos, nepietiekama eksporta atbalsta politikas integrēšana tautsaimniecības attīstības stratēģijā un sadrumstalota eksporta atbalsta institucionālā struktūra.⁹⁹

Izpētot dažādus eksperu rakstus un pētījums varu secināt, ka ir daudz un dažādu trūkumu un problēmu, kas atbaida investorus. Kā piemēram, liels birokātijas slogs, kvalitatīva darbaspēka trūkums, vāja valsts tēla komunikācija, neefektīva tiesu sistēma, konkrēti tiesu sistēmai trūks caurspīdīguma un tiesas procesi ilgst ļoti lielu laika periodu. Nepietiekams industriālo parku skaits, kuri būtu aprīkoti ar nepieciešamo infrastruktūru un kuros būtu pieejama brīva vieta uzņēmumam nepieciešamo ēku būvniecībai. Arī G. Ose apgalvoja, ka: „Latvija nevar piedāvāt atbilstošu nekustamos īpašumus, investoriem ir īpašas prasības, piemēram tuvu dzelzceļam. Skatoties uz Latvijas situāciju, šeit dzelzceļa tuvumā zemes īpašumi nav gluži atbilstoši, lai celtu, piemēram, lielākas rūpnīcas, vai biznesa centrus. Elektroenerģijas apgādes jautājums – rūpniecībai paredzētās teritorijās ne vienmēr ir pieejamas jaudas pietiekamā apmērā. Nepastāv valsts atbalsta mehānisms elektroenerģijas pieslēgumu un/vai apakšstaciju būvniecībai.

Ja investors vēlas ienākt Rīgā, tad iespējas ir (LIAA ir nekustamo īpašumu datubāze), investori pasaka, cik liels zemes gabals ir nepieciešams, vai, cik lielas telpas vēlās īrēt, nepieciešamās lietas, kas saistītas ar elektrības pieslēgšanu un izmantošanu, ūdens apgādi. Greenfieldiem (jaunajiem uzņēmumiem) problēmas ir tādas, ka bieži ir īpašums, bet nav pieejams ūdens, nav piebraucamo ceļu. Šādās situācijās lielu atbalstu varētu sniegt pašvaldības, bet Latvijā liela problēma ir tā, ka pašvaldības bieži nevēlas iesaistīties šajos procesos, neapzinās, cik lielu devumu dotu jauns uzņēmums.”

Gadījumu, kad investori atsakās turpināt investēšanu – process ir uzsākts, nolēmuši ka investēs Latvijā, zeme ir izvēlēta, dokumentu kārtošana process jau sācies, bet, piemēram, viņiem izvēlētajā investēšanas procesā ir nepieciešams piebraucamais ceļš, bet šo ceļu šķērso

⁹⁸2. Nodaļa. Kādi ārvalstu investori nāk, bet kādi gaidīti Latvijā? (2012) http://www.manambiznesam.lv/lv/wp-content/blogs.dir/2/files/2012/03/K%C4%81di-%C4%81rvalstu-investori-n%C4%81k-bet-g%C4%81di-gaid%C4%ABti-Latvij%C4%81_P%C4%93t%C4%ABjuma-2.da%C4%BCa.pdf

⁹⁹Ministru kabineta 2009.gada 19.jūnija rīkojums Nr.413
http://www.likumi.lv/doc.php?id=193947&version_date=19.06.2009

privātīpašums, un investors nevar vienoties ar šo īpašnieku, vai piemēram, iedzīvotāji nevēlas, lai viņu pilsētā, pašvaldībā uzsāktu darbību, piemēram, kāds ražošanas uzņēmums un tādā gadījumā investēšanas process tiek pārtraukts. Pastāv arī iespēja, ka kāds valsts uzņēmums (rīgas ūdens, pašvaldības ūdens apgāde, vai Latvenergo neļauj uzsākt uzņēmējdarbību, jo izvēlētais īpašums atrodas tuvu elektrolīnijām u.c. bīstamām vietām).”

Visvairāk būtu jāpiestrādā pie uzņēmējdarbības vides sakārtošanas, jo šajā jomā ir daudz līdz galam nesakārtotu lietu, kas savukārt investoriem dod iemeslu padomāt divreiz, pirms investēt Latvijā.¹⁰⁰

Pirmkārt, uzņēmējdarbības uzsākšanā, neskatoties uz plānu nodrošināt uzņēmumu elektronisku reģistrāciju Latvijas valsts portālā www.latvija.lv, ir jāturpina samazināt UR iesniedzamo dokumentu skaitu. Ir jānodrošina iespēju no bankas elektroniski saņemt un UR elektroniski iesniegt visas nepieciešamās izziņas par valsts nodevas samaksu un pamatkapitāla iemaksu, kā arī jānosaka samazinātu nodevu uzņēmumu reģistrācijai, ja tiek izmantota elektroniskā reģistrācija. Tāpat būtiski ir uzlabot PVN maksātāja reģistrēšanas ātrumu u.c. uzņēmējdarbības uzsākšanā – jānodrošina uzņēmumu elektroniskā reģistrācija UR un vienlaikus reģistrēšana PVN maksātāju reģistrā, jāatceļ maksa ar uzņēmuma reģistrēšanu Komercreģistrā saistīto datu publikācijām Latvijas Vēstnesī.¹⁰¹

Nodokļu maksāšanas jomā ir nepieciešams turpināt samazināt nodokļu deklarēšanas ilgumu līdz 100 stundām/gadā, pilnveidojot EDS risinājumu, izveidojot kļūdu moduļus, jāvienkāršo PVN deklarācijas, u.c. Minētie pasākumi, nodrošinātu grāmatvedības kārtošanai nepieciešamā laika samazinājumu. Nodokļu maksāšanā ir jāatvieglo ar nodokļu nomaksu saistītās grāmatvedības un uzskaites procedūras, kas attiecīgi ietekmē uzņēmējam nepieciešamo laiku saimnieciskās darbības veikšanai.¹⁰²

Komerctrīdu risināšanā ir nepieciešams uzlabot šķīrējtiesu regulējumu, tādējādi nodrošinot kvalitatīvu alternatīvu strīdu risināšanai tiesā, jāpastiprina šķīrējtiesu nozīmība, jāsamazina komercstrīdu izskatīšanai nepieciešamo instanču (tiesu) skaits, jānodrošina paredz tiesnešu rotāciju, palielināt tiesnešu neatkarību un ne ietekmējamību, tādējādi risinot tiesu noslogotības jautājumu un attiecīgi paātrinot lietu izskatīšanas laiku.¹⁰³

Nepieciešams izstrādāt risinājumus par iespējamiem tiesiskā regulējuma modeļiem attiecībā uz šķīrējtiesu dibināšanas nosacījumiem un šķīrējtiesnešu kvalifikācijas prasībām, lai mazinātu šķīrējtiesu skaitu un palielinātu sabiedrības uzticību šķīrējtiesu lēmumiem.

¹⁰⁰Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2013. – 2014. gadam. Politikas plānošanas dokumentu datubāze. Ministru kabineta 2013.gada 24.aprīļa rīkojums Nr.165 EMP1_150413_P113; Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2013.-2014.gadam (TA-710)

¹⁰¹Turpat

¹⁰²Turpat

¹⁰³Turpat

Izstrādājama lietas slodzes rādītāju noteikšanas un lietu specializācijas kārtība, radot priekšnosacījumus vienādei tiesnešu noslodzei, kā arī tiesnešu specializāciju izveidei, tādējādi mazinot lietu izskatīšanas ilgumu un izslēdzot korupcijas risku, u.c.

Investoru tiesību aizsardzībā nepieciešams nodrošināt Plānā iekļauto uzdevumu izpildi, t.i., nodrošināt grozījumu Finanšu instrumentu tirgus likumā, Gada pārskatu likumā un Komerclikumā spēkā stāšanos.

Būvniecības procesā jāievieš jaunais Būvniecības likumprojekts, kas paredz būvatļaujas saņemšanai 6 procedūras un 69 dienas, jāveic grozījumi tā pakārtotajos normatīvajos aktos (MK) un jānodrošina Būvniecības informācijas sistēmas darbība, vienlaikus jāsamazina maksa par būvatļaujas saņemšanu. Šobrīd notiek likumprojekta izskatīšana uz 2.lasījumu Saeimā; Šobrīd būvatļaujas saņemšanai nepieciešamo procedūru skaits un laiks īpaši norāda, ka būvniecības process satur pārlietu lielas birokrātiskās procedūras un rada administratīvo slogu uzņēmējiem un jebkuram iedzīvotājam.

Nekustamā īpašuma reģistrēšanā, valsts nodevas par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā (2%) samazināšanu, kā arī lēmumam par ierakstīšanu zemesgrāmatās nepieciešamo dienu skaitu samazināšanu.¹⁰⁴

Investoru aizsardzībā jāpieņem Komerclikuma, Finanšu instrumentu tirgus likumā un Gada pārskatu likumā, kas paredz sakārtot lēmuma pieņemšanu uzņēmumā, ja dalībniekiem pastāv interešu konflikts, ārēja auditora pārbaudes pielietošanu pirms biržā kotētās akciju sabiedrības darījums, kas satur interešu konfliktu, stājas spēkā, akcionāriem tiesības prasīt individuālu atbildību no uzņēmuma vadītāja vai valdes locekļa, ja tā darījuma laikā uzņēmumam ir radušies zaudējumi un darījums pēc būtības ir prettiesisks – negodīgs vai kaitē citiem akcionāriem, u.c.¹⁰⁵

Darba attiecībās ir jāveic grozījumi Darba likumā, kas paredz elastdrošības principu stiprināšanu darba tiesiskajās attiecībās, t.sk., ar sociālajiem partneriem saskaņotus grozījumus par darba līgumu uz noteiktu laiku slēgšanas iespējām un piemaksu izmaksu.

Norādāms, ka minēto jautājumu sakārtošana aizņem ne tikai administratīvo procedūru vienkāršošanu, bet arī lēmumu par izmaksu piešķiršanu, plānojot budžeta ietvaru, kā arī viennozīmīgi – ar politiskas plānošanu saistītu lēmumu pieņemšanu katrā no nozares jautājumiem.¹⁰⁶

¹⁰⁴Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2013. – 2014. gadam. Politikas plānošanas dokumentu datubāze. Ministru kabineta 2013.gada 24.aprīļa rīkojums Nr.165 EMP1_150413_P113; Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2013.-2014.gadam (TA-710)

¹⁰⁵Turpat

¹⁰⁶Turpat

Jāstiprina pozitīva Latvijas tēla komunikācija, skaidri definējot valsts prioritātes, esošos sasniegumus, balstoties uz ilgtspējīgas attīstības stratēģiju, pozicionējot Latviju, kā ne tikai ģeogrāfiski izdevīgu galamērķi, bet arī visās citās jomās pievilcīgu investīciju piesaistes vietu. Komunikācijā vajadzētu uzsvērt konkrētas valsts vērtības, kas ļautu Latvijai pozicionēties pret citām valstīm, radot skaidru asociāciju saiti (piemēram, Igaunijas “Skype”), kas nodrošina konkrētu asociāciju tīklojumu par valsts prioritātēm, sasniegumiem, attīstības virzienu). Apzināt esošās Latvijas priekšrocības - kļūt par “atpēriena punktu”, “tiltu” investoriem plašāku tirgu apgūšanā, uzņemoties sadarbības veidotāja, komunikatora lomu, iemācoties pelnīt ar šo starpnieka lomu. Attīstīt valsts atbalsta programmu inovatīvo ideju attīstībai, mērķtiecīgi strādājot unikālu, konkurētspējīgu produktu attīstībā, kas var tieši celt valsts tēla prestižu. Jāmaina valsts institūciju politika, komunikācija, ceļot kompetences un profesionalitātes līmeni, radot uzticama, uz sadarbību vērsta partnera tēlu. Jāmazina birokrātisko procedūru šķēršļi, veidojot funkcionālu, uzticamu sistēmu, kas atvieglotu investoriem un arī vietējiem uzņēmējiem biznesa projektu īstenošanu. Deleģēt konkrētai valsts institūcijai uzdevumu iesaistīties un sniegt reālu atbalstu investoriem problēmu situāciju risināšanā.¹⁰⁷

Kā svarīga problēma tiek arī uzskatīta, darbaspēka nepieejamība. Kā G. Ose apgalvoja: „Trūkst kvalificēts darbaspēks – konkrēti celtniecībā problēma nav tik lieli vērojama, jo attiecīgi būvuzraugi ir augsti kvalificēti, tātad darbu gaita tiek uzraudzīta un vadīta augstā līmenī. Kvalificētie darbinieki trūkst, piemēram, šūšanā, apstrādes rūpniecībā, ražošanā. Investori lūdz, lai valsts apmāca, bet kad konkrēti tiek jautāts, kādā nozarē būtu nepieciešams, tad investori nevar konkrēti atbildēt, kas ir nepieciešams. Ļoti labi iet tiem uzņēmumiem, kuri saprot, kas viņiem ir vajadzīgs, kura skola to varētu piedāvāt, ņem studentus praksēs. Lai investori iegūtu attiecīgā jomā izglītotus darbiniekus ir jāsadarbojas, pastāv iespēja finansēt programmas, konkrēti tādās jomās, kuras vairāk ir nepieciešamas uzņēmumu darbībai (tāda prakse jau daudzviet ir novērojama).”

Valsts atbalsta instrumentu pieejamība ir pārāk ierobežota, piemēram, ES fondu līdzekļi ir ierobežoti noteiktā laika periodā. Atsevišķās programmās projektu pieteikumu minimālajam apmēram jābūt 3 milj. latu, kas ir pārāk augsta barjera lielai daļai ražošanas uzņēmumu, kas finansējumu varētu izmantot darbības paplašināšanai¹⁰⁸

¹⁰⁷ Latvijas uzņēmējdarbības vides uztvere 2011-2012. 1. daļa Latvija un mūsu uzņēmēji ārvalstu investoru acīm (2011). http://www.manambiznesam.lv/lv/wp-content/blogs.dir/2/files/2011/12/Latvija-un-m%C5%ABsu-uz%C5%86%C4%93m%C4%93ji-%C4%81rvalstu-investoru-ac%C4%ABm_-P%C4%93t%C4%ABjuma-1_da%C4%BCa.pdf

¹⁰⁸ LATVIJAS PREČU UN PAKALPOJUMU EKSPORTA VEICINĀŠANAS UN ĀRVALSTU INVESTĪCIJU PIESAISTES PAMATNOSTĀDNES

3.2. Risinājumi

Ja runājam par eiro, tad risinājums vairs nav jāgaida ilgi. 2014. gads iesāksies ar lielām pārmaiņām un, tad katrs individuāli varēs novērtēt vai tas, ka eiro ir Latvijas valsts valūta ir pozitīvi vai negatīvi, kā tas ietekmēs ĀTI un uzņēmējdarbības vidi Latvijā.

Kā problēma arī tika minēts fakts, ka pašvaldības pietiekami neiesaistās ĀTI piesaistē. Autore uzskata, ka šī problēma būtu viena no svarīgākajām un salīdzinoši viegli risināmām. Attiecīgām amapersonām, valdībām, ministriem vajadzētu izstrādāt kādu rīcības plānu, kas būtu domāts konkrēti pašvaldībām, to priekšsēdētājiem. Katras pilsētas mērs vēlas, lai viņa vadītā pašvaldība attīstītos, lai aizbraukušie atgrieztos, ĀTI būtu liels solis pretim mazāko un ne tik attīstīto pilsētu attīstībai.

Pirmkārt, investoriem ir svarīgi saprast, ka tie nāk uz valsti, kas spēs tikt galā ar savām finanšu lietām. Tātad jānostabilizē valsts finanses – zems, uzturams budžeta deficīts un zems parāds (vēlāk varēs domāt par pārpalikuma veidošanu labos gados). Tas dos arī eiro gan kā apliecinājumu par paveikto un stabilitāti, gan kā papildu drošības garantu un ērtību investīcijām. Kad tas tiks sasniegts, tad starptautiskās reitingu aģentūras, visticamāk, paaugstinās Latvijas kredītreitingu, kas ļaus valstij lētāk pārfinansēt esošo parādu starptautiskajos tirgos, jau tagad ir novērojami pozitīvi kredītreitinga rādītāji.¹⁰⁹

Otrkārt, steidzami jārisina darba tirgus situācija. Tautsaimniecībā trūkst šauras specializācijas speciālistu – metinātāju, elektromehāniķu, kvalificētu būvnieku u.c. Tātad, domājot par nākotni, ir jāpārskata profesionālās izglītības nozīme tautsaimniecībā. Agri vai vēl šī problēma var ne tikai kavēt izaugsmi, bet arī izsaukt nesamērības darba samaksā un radīt jaunu "ekonomisko burbuli".

Treškārt, vajadzīga attiecībā uz investīciju piesaisti sakārtota nodokļu politika. Nodokļu likmēm, kas saistītas ar uzņēmējdarbību, ir jābūt stabilām vai vismaz savlaicīgi zināmām. Nodokļu atlaižu politikai ir jābūt caurspīdīgai un saprotamai gan iedzīvotājiem, gan uzņēmējiem, gan potenciālajiem ārvalstu investoriem. Šobrīd te valda zināms haoss – nodokļu atlaides pastāv, taču tikai atsevišķām nozarēm, un plaši nav izskaidrots, kādēļ šīm un ne citām.

2010. – 2016. GADAM. Ministru kabineta 2009. gada 19. jūnija rīkojums Nr. 413. Ārvalstu tiešās investīcijas. 11-13 lpp

109

Ceturtkārt, ir jādara viss, lai popularizētu fondu biržas sniegtās iespējas kā investīciju piesaistes veidu gan vietējo uzņēmumu vadībai, gan potenciālajiem ārvalstu investoriem.

Līdz šim Latvijā ir atsevišķi investīciju piesaistes veiksmes stāsti, taču tie drīzāk ir individuāli projekti, nevis plānveidīgas investīciju politikas panākumi. Tieši plānveidīgas un visos līmeņos koordinētas investīciju politikas ieviešana var nodrošināt Latvijai to investīciju apjomu un struktūru, kas nepieciešams, lai veiksmīgi tiektos uz lielāku labklājību un drošu ekonomikas attīstību.¹¹⁰

Lai Latvija būtu konkurētspējīga starp citām Eiropas valstīm, ir nepieciešami papildus valsts atbalsta instrumenti un investīciju stimuli ĀTI piesaistei Latvijā. Investīciju piesaistes jomā Latvija darbojas brīvi konkurējošā tirgū, kur konkurē valsts ar valsti, reģions ar reģionu par jaunu investīciju piesaisti. Cenšoties piesaistīt investīciju projektus, jāņem vērā, ka to struktūra ir atšķirīga dažādās nozarēs. Pakalpojumu un IT nozarēs lielākie izdevumi ir saistīti ar darbaspēka izmaksām, rūpnieciskajā ražošanā tās ir kapitālietilpības investīcijas iekārtās, pētniecības un attīstības projektos būtiskas ir investīcijas pētījumu veikšanā. Latvijas investīciju stimulu pakete ir jāveido pietiekami dažāda, lai tā būtu interesanta jebkura veida investīciju projektiem.¹¹¹

Investoru tiesību aizsardzībā nepieciešams pārskatīt jautājumu, kas saistās uzņēmuma likumisko tiesību darījumu slēgšanu. Ir jāparedz ārēja auditora pārbaudes pielietošanu pirms biržā kotētās akciju sabiedrības darījums, kas satur interešu konfliktu, stājas spēkā. Tāpat ir jānosaka normatīvajos aktos tādu normu iekļaušanu, kas akcionāriem ļauj tiesības prasīt atbildību no uzņēmuma vadītāja vai valdes locekļa, ja tā darījuma laikā uzņēmumam ir radušies zaudējumi un darījums pēc būtības ir prettiesisks – negodīgs vai kaitē citiem akcionāriem, kā arī ir izvērtējamas tiesības tiesai anulēt darījumu veiksmīgas akcionāru prasības gadījumā.¹¹²

Neskatoties uz to, ka ir zināms skaits problēmu, kas, iespējams, investorus attur no investēšanas Latvijā, tomēr ir arī ļoti daudz pozitīvu faktoru, kas Latviju padar par investīcijām draudzīgu valsti.

G. Ose saka: „Daudzi sūdzas, ka nekas netiek darīts, bet reāli viss notiek un virzās tikai uz priekšu. Ministru prezidents dod ieteikumus, kas saistīti ar investīciju piesaisti, ministriem,

¹¹⁰Igors Kasjanovs (Latvijas Bankas ekonomists). Investīciju ābece: veidi, ietekme, vide un situācija Latvijā. (2011) [tiešsaiste] – [atsauce 20.03.2013]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/investiciju-abece-veidi-ietekme-vide-un-situacija-latvija>

¹¹¹Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. (2012) Latvijas Republikas ekonomikas ministrija. [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2013] Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2012_2/2012_dec.pdf

¹¹²Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2011. gadam [tiešsaiste] – [atsauce 22.04.2013]. Pieejams: EMPI_030211_P12g; Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2011.gadam. Ministru kabineta 2011.gada 10.februāra rīkojums Nr. 54.

kas reāli atspoguļojas darbos. No 200 pasākumiem tiek izpildīti parasti 90%(piemēram, nodokļu jomā, būvniecības procesos, kurus cenšās samazināt). Ļoti spilgts piemērs, reģistrēšanās PVN maksātāju reģistrā, agrāk bija jāiet uz uzņēmumu reģistru reģistrēt uzņēmumu un tad uz PVN reģistru, tās ir divas iestādes, bet tagad ir iespējams uzņēmumu reģistrā pierēģistrēties kā PVN, attiecīgi jāapmeklē tikai viena iestāde, process norit ātrāk un principā ir samazināts birokrātiskais slogs. Tiek izstrādāta ĀTI stratēģija, noteiktas mērķa valstis, nozares, augsti prioritārās, prioritārās, mazāk prioritārās, 3 galvenās nozares uz ko koncentrējas LIAA, mērķa valstis ir Skandināvija, Lielbritānija, Vācija, Japāna.”

Lai arī ir problēma ar nekustamo īpašumu pieejamību Latvijā un faktoriem (Latvenergo un elektoenerģijas piegāde vai ūdens apgāde), kas tieši saistīti ar uzņēmējdarbības veikšanu, šīs lietas var centies risināt. Šādos gadījumos ar Latvenergo un ūdens apgādes uzņēmumiem, bieži komunicē pats investors, bet, ja ir iesaistījušies LIAA veidotajā Polariss procesā, tad darbs iet raitāk, jo LIAA veido sanāksmes valdības līmenī, kurās tiek risinātas radušās problēmas, tās ātrāk virzās uz priekšu. Tie 10% kuri izmanto LIAA piedāvātos pakalpojumus, izmanto tos bez maksas, tātad tie nevar būt bezgalīgi, tāpēc 90% investoru meklē risinājumus paši, vai piesaistot kādu, kurš palīdzēs risināt attiecīgos jautājumus. LIAA ir tāds kā vidutājs starp investoru un dažādām institūcijām.

Ļoti bieži īstais lēmums nāk no sajūtām, no tā kādu iespaidu valsts atstāj uz investoru, satiktie cilvēki, varbūt ne tik ļoti no politiskās, nodokļu puses, bet no tā, kādu iespaidu kopumā atstāj valsts uz investoru. Pozitīvais ir tas, ka mums ir daudz studentu, kvalificēts darbaspēks atsevišķās nozarēs netrūkst.

Ieva Braukša uzskata, ka pozitīvais ir tas, ka investīcijas kopumā, protams, pozitīvi ietekmē ekonomikas izaugsmi, bet nevajadzētu aizmirst, ka arī tautsaimniecības attīstība var pozitīvi ietekmēt investoru piesaisti. Attiecīgi valdībai un pašvaldībām jādomā par to, kā varētu piesaistīt investorus, ko vajadzētu un ko nevajadzētu darīt, lai investoriem konkrētā pašvaldība liktos labs investīciju galamērķis. Ļoti iepriecinošs ir fakts, ka valsts kreditreitings tikai paaugstinās, kā arī IKP šī gada pirmajā ceturksnī ir salīdzinoši augsts (2,0% no prognozētā IKP, būtu augstāks, bet šajā ceturksnī tika izmaksātas dividendes). I. Braukša uzskata, ka: „salīdzinoši ar citām Eiropas valstīm, Latvijas ekonomikas attīstība ir daudz pārliecinošāka, notiek ekonomikas politikas un investoru aizsardzība. Kā arī, uzņēmējdarbības vide pamazām uzlabojas, Latvijā ir salīdzinošo augsti izglītots darbaspēks, lielāka daļa iedzīvotāju parzin trīs valodas, kas protams, ir ļoti pozitīvs faktors, arī ģeogrāfiskā priekšrocība dod lielu labumu ĀTI piesaistīšanai.” I. Braukša nākotnē saskata manāmas aktivitātes. Kā piemēram, dažādi jau 2012. gadā uzsākti projekti (Krievu salas infrastruktūras attīstības projekts un ostas aktivitāšu pārceļšana no Rīgas centra, Rīgas pils rekonstrukcija,

sporta halles būvniecība Salaspilī u.c.). Jau 2013. gadā uzsāktie plānotie projekti, piemēram, Valsts mākslas muzeja rekonstrukcijas uzsākšana, jaunas tramvaju līnijas ieviešana Liepājā, AS „Valmieras stikla šķiedra”, ražotnes būvniecība, „Fortum” biomasas koģenerācijas stacijas celtniecība Jelgavā, 3D tehnoloģiju rūpnīcas izveidošana Ventspilī u.c. Kopmā I. Braukša uzskata, ka nākotnes ĀTI attīstība ir atkarīga no turpmākajiem ekonomiskās politikas lēmumiem.

SECINĀJUMI UN PPIEKŠLIKUMI

Secinājumi:

1. Investīcijas ir obligāts uzņēmuma attīstības nosacījums. Uzņēmumam tās ir nepieciešamas darbības paplašināšanai, ražojamās produkcijas kvalitātes un konkurētspējas uzlabošanai, ražošanas tehniskā līmeņa paaugstināšanai, kā arī vērtspapīru iegādei un ieguldīšanai citu uzņēmumu aktīvos, citiem vārdiem, investīcijas ir nepieciešamas uzņēmuma normālas funkcionēšanas nodrošināšanai nākotnē.
2. Latvijas ĀTI plūsma pēc ekonomiskajiem satricinājumiem nepiedzīvoja krasu kritumu, kas liecina par Latvijas ekonomisko stabilitāti.
3. Valsts izaugsmes veicināšana ir viens no visizplatītākajiem iemesliem, plašs kapitāla pieplūdums no ārvalstīm ļauj saņēmējvalstīm augt, vismaz īstermiņā
4. Piesaistot ārvalstu kapitālu, valstis cenšas attiecīgi piesaistīt arī faktorus, kas seko šim procesam, viens no pozitīvākajiem ir kvalificēta darbaspēka pieplūdums, kas ir īpaši svarīgs mazajām valstīm, kurās ir darbaspēka trūkums, kā arī inovatīvu tehnoloģiju parādīšanās un ārvalstu zināšanu transferts.
5. Motivācija, kādēļ kāds uzņēmums izvēlas investēt ārpus savas valsts, ir diezgan vienkārša, tie ir papildu ieguvumi, ko sniedz darbības paplašināšana un investor papildus gūst labumu sev.
6. ĀTI, ir galvenais elements starptautiskajā ekonomikas integrācijā. ĀTI rada stabilu, tiešu un ilgstošu saikni starp valstu tautsaimniecībām. Tās veicina tehnoloģiju transfēru un zināšanas (know-how) starp valstīm, un ļauj saņēmēj ekonomikām, veicināt savus produktus plašāk starptautiskajos tirgos.
7. ĀTI ir vienas no grūtākajām ‘smagākajām’ un riskantākajām investīciju formām pasaulē, kuras nākotne var nest lielu ilgstošu peļņu
8. Investīciju projekti Eiropā tuvākajā nākotnē apjoma ziņā varētu būt mazāki, vairāk selektīvāki un reģionāli koncentrēti, vienlaikus tie būs vērsti uz pieprasījuma apmierināšanu pēc jaunākajām tehnoloģijām, pakalpojumiem, plaša patēriņa precēm, infrastruktūras, kā arī visa „zaļā” un „atjaunojamā”.
9. Īpašās priekšrocības katrā valstī var iedalīt trīs kategorijās, ekonomiskie ieguvumi sastāv no ražošanas kvantitatīvajiem un kvalitatīvajiem faktoriem, transporta izmaksām, telekomunikācijas, tirgus lieluma, politiskajās priekšrocībās, kas īpašās un kopīgās valsts valdības politika, kas ietekmē ĀTI plūsmas, kā ar sociālās priekšrocības, kas ietver attālumu starp mītnes zemēm, kultūras daudzveidība, attieksmi pret svešiniekiem utt.
10. Uzņēmējdarbības vides kvalitāte ir viens no nozīmīgākajiem elementiem valsts konkurētspējas paaugstināšanai – jo labākus apstākļus valsts spēj radīt uzņēmējiem, jo lielākas investīcijas var sagaidīt tautsaimniecībā, kas savukārt nozīmē jaunu darba vietu rašanos un labklājību iedzīvotājiem.

Priekšlikumi:

1. Ciešāka sadarbības veicināšana ārvalstu investoriem ar Latvijas augstskolām, lai nodrošinātu kvalificēta un konkurētspējīga darbaspēka pietiekamību, piedāvājot stipendijas vai budžeta vietas.
2. Ciešākas tiešas sadarbības starp ārvalstu investoriem un Ārvalstu Investoru padomi Latvijā izveidošana.
3. Pašvaldību ciešāka sadarbība ar ārvalstu investoriem konkrētā reģiona attīstībai.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Likumi un Normatīvie akti

1. LATVIJAS PREČU UN PAKALPOJUMU EKSPORTA VEICINĀŠANAS UN ĀRVALSTU INVESTĪCIJU PIESAISTES PAMATNOSTĀDNES 2010. – 2016.GADAM. Ministru kabineta 2009.gada 19.jūnija rīkojums Nr.413. [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2013]. Pieejams: EMPamn_050609_ekspamn; Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam
2. Ministru kabineta 2009.gada 19.jūnijārīkojums Nr.413. LATVIJAS PREČU UN PAKALPOJUMU EKSPORTA VEICINĀŠANAS UN ĀRVALSTU INVESTĪCIJU PIESAISTES PAMATNOSTĀDNES 2010. – 2016.GADAM . [tiešsaiste] - [atsauce 10.05.2013]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3053>
3. Ministru kabineta 2009.gada 19.jūnija rīkojums Nr.413.[tiešsaiste] – [atsauce 26.04.2013]. Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=193947&version_date=19.06.2009
4. Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2011. gadam [tiešsaiste] – [atsauce 22.04.2013]. Pieejams: EMPI_030211_P12g; Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2011.gadam. Ministru kabineta 2011.gada 10.februāra rīkojums Nr. 54.
5. Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2013. – 2014. gadam. Politikas plānošanas dokumentu datubāze. Ministru kabineta 2013.gada 24.aprīļa rīkojums Nr.165 EMPI_150413_P113; Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2013.-2014.gadam (TA-710)

Grāmatas, zinātnisko žurnālu raksti

1. Bodie Z., Kane A., Marcuss A. J.Essentials of investments. International edition 2003 Chapter 17. [atsauce 10.05.2013]
2. Denisia V. European Journal of Interdisciplinary Studies. Foreign Direct Investment Theories: An Overview of the Main FDI Theories. Issue 3 (2010). [tiešsaiste] – [atsauce 16.04.2013]. Pieejams: <http://ssrn.com/abstract=1804514>
3. Daniels J. D., Radebaugh L. H., Sullivan D. P., 2007. . [tiešsaiste] - [atsauce 14.04. 2013]. International business environments and operations. 1 edition.
4. Eriņš I., Orlovska A. Ārvalstu tiešo investīciju ietekme uz Latvijas ekonomisko stāvokli. [tiešsaiste] - [atsauce 22.04.2013]. Pieejams: <https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/12254/fulltext.pdf>
5. Foreign direct investment and development. 2011. [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2013]. Pieejams: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=8541a2f8-2dd0-468b-ab98-3046309fbbd7%40sessionmgr14&vid=2&hid=19>

6. Grosse R. International Business and Government Relations in the 21st century. Cambridge University Press 2005. [atsauce 01.05.2013]
7. Kutuzova O. Finanšu un kredītu. Valsts investīciju politika Rīga : Biznesa augstskola Turība, 2012 . [atsauce 01.05.2013]
8. Kaktiņš J. Riska vadīšanas teorētiskie pamati. LLU Ekonomikas katedra. [tiešsaiste] – [atsauce 10.05.2013] Pieejams: [www.riski.lv/upload file/.../Riska vadisanas teoretiskie pamati.doc](http://www.riski.lv/upload_file/.../Riska_vadisanas_teoretiskie_pamati.doc)
9. Latvijas Universitātes raksti. 717. sējums Vadības zinātne. [tiešsaiste] – [atsauce 20.03.2013]. Pieejams: <http://www.lu.lv/materiali/apgads/raksti/717.pdf>
10. Latvijas Universitāte. Latvijas ekonomikas konkurētspēja un investīciju nozīme tās veicināšanā. [tiešsaiste] - [atsauce 27.04. 2013]. Pieejams: [http://openlibrary.org/books/OL23984337M/Latvijas ekonomikas konkur%C4%93tsp%C4%93ja un invest%C4%ABciju noz%C4%ABme t%C4%81s veicin%C4%81%C5%A1an%C4%81](http://openlibrary.org/books/OL23984337M/Latvijas_ekonomikas_konkur%C4%93tsp%C4%93ja_un_invest%C4%ABciju_noz%C4%ABme_t%C4%81s_veicin%C4%81%C5%A1an%C4%81)
11. Latvijas Nacionālās industriālās politikas vadlīnijas (2012). [tiešsaiste] – [atsauce 05.05.2013]. Pieejams: <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/Industrialas%20politikas%20politisko%20vadliniju%20dokuments%20FINAL.pdf>
12. Latvijas Republikas Ekonomikas Ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga (2011) [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2013]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/zin_2011_jun.pdf
13. Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014. – 2020. gadam. Pār resoru koordinācijas centrs.2012. [tiešsaiste] – [atsauce 16.04.2013]. Pieejams: www.nap.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeima_apstiprinats.pdf
14. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Scenārijs 2030. Uzņēmējdarbība un ekonomika. [tiešsaiste] – [atsauce 02.05.2013]. Pieejams: <http://www.latvija2030.lv/upload/scenariji.pdf>
15. Latvijas Republikas Ekonomikas Ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga (2011) [tiešsaiste] – [atsauce 13.04.2013]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2011_1/zin_2011_jun.pdf
16. Leonoviča. L., Uzņēmējdarbība un Investīcijas. Rīgas Tehniskā Universitāte. RTU izdevniecība. Rīga 2005. [atsauce 01.05.2013]
17. Pār resoru koordinācijas centrs. Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014. – 2020. gadam. 2012.[tiešsaiste] – [atsauce 27.04.2013]. Pieejams: www.nap.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeima_apstiprinats.pdf
18. Nunnenkamp P., Spatz J. (2003) Foreign Direct Investment and Economic Growth in Developing Countries: How Relevant Are Host-country and Industry Characteristics? Kiel Institute for World Economics Duesternbrooker Weg 120 24105 Kiel (Germany) Kiel

- Working Paper No. 1176 [tiešsaiste] - [atsauce 28.03. 2013]. Pieejams: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=425260
19. OECD Factbook 2011-2012: Economic, Environmental and Social Statistics. Foreign direct investment. [tiešsaiste] - [atsauce 27.04. 2013]. Pieejams: <http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2011-en/04/02/01/index.html?itemId=/content/chapter/factbook-2011-38-en>
 20. OECD. FDI in figures.(2013) [tiešsaiste] – [atsauce 18.04.2013]. Pieejams: <http://www.oecd.org/daf/inv/FDI%20in%20figures.pdf>
 21. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. (2012) Latvijas Republikas ekonomikas ministrija. [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2013] Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2012_2/2012_dec.pdf
 22. Titarenko D. Investīcijas kā Latvijas ekonomikas izaugsmes faktors. Promocijas darbs ekonomikas doktora zinātniskā grāda iegūšanai. [tiešsaiste] - [atsauce 12.04. 2013]. Pieejams: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/16775/1/MPRA_paper_16775.pdf
 23. The Determinants and Impacts of Foreign Direct Investment Delali Accolley (2003) Introduction. MSc Economics Dissertation- London Metropolitan University [tiešsaiste] - [atsauce 15.04.2013]. Pieejams: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/3084/1/MPRApaper3084.pdf>
 24. Theodore H. Moran. Foreign Direct Investment and Development. The New Policy Agenda for Developing Countries and Economic Transition. Institute for International Economics. 11 Dupont Circle, NW Washington, DC. (1999) [tiešsaiste] - [atsauce 14.04. 2013]. Pieejams: http://books.google.lv/books?id=2YZN1Bn9YwQC&printsec=frontcover&dq=foreign+direct+investment+and+human+development&hl=en&sa=X&ei=G7aTUfXjD8jzsgaU7IH0DA&redir_esc=y#v=onepage&q=foreign%20direct%20investment%20and%20human%20development&f=false
 25. Theodore H. Moran, Edward M. Graham, Magnus Blomstrom. Does Foreign Direct Investment Promote Development. Institute for International Economics. 1750 Massachusetts Avenue, NW Washington, DC. [tiešsaiste] - [atsauce 15.03. 2013]. Pieejams: http://books.google.lv/books?id=QuYPDMsVn0C&printsec=frontcover&dq=foreign+direct+investment&hl=en&sa=X&ei=vcSTUdrUD4Vswai64CADQ&redir_esc=y#v=onepage&q=foreign%20direct%20investment&f=false
 26. UNCTAD. World Investment Report Overview. (2012) [tiešsaiste] – [atsauce 23.04.2013]. Pieejams: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Overview-en.pdf>
 27. World Investment Report 2010. Global trends in FDI. Chapter 1. [tiešsaiste] – [atsauce 18.04.2013]. Pieejams: http://unctad.org/en/Docs/wir2010ch1_en.pdf

Internetā iegūtie materiāli

1. Ease of doing business in Latvia. Economy overview. [tiešsaiste] – [atsauce 11.05.2013]. Pieejams: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreconomies/latvia/>
2. Ernst & Young.(2012) Precizētais Gala ziņojums. Investīciju piesaistes sistēmas neatkarīgs novērtējums [tiešsaiste] - [atsauce 10.05.2013]. Pieejams: <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/23032012.pdf>
3. Igors Kasjanovs (Latvijas Bankas ekonomists). Investīciju ābece: veidi, ietekme, vide un situācija Latvijā. (2011) [tiešsaiste] – [atsauce 20.03.2013]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/investiciju-abece-veidi-ietekme-vide-un-situacija-latvija>
4. Ieva Braukša. Latvijas Bankas ekonomiste. (2013) ĀTI Latvijā – ieguldījums jaunā ražošanā vai vienkārši uzņēmumu pārpirkšana. [tiešsaiste] - [atsauce 10.05.2013]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/arvalstu-tiesas-investicijas-latvija-ieguldijums-jauna-razosana-vai-vienkarsi-uznemumu-parpirksana>
5. Latvija Republikas ekonomikas ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga 2012. [tiešsaiste] – [atsauce 23.04.2013]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/zin_2012_2/2012_dec.pdf
6. Paula D. (Latvijas Bankas ekonomiste 2011) Kā Latvija gaida investorus? [tiešsaiste] – [atsauce 06.04.2013]. Pieejams: <http://www.makroekonomika.lv/ka-latvija-gaida-investorus>
7. Precizētais Gala ziņojums. Investīciju piesaistes sistēmas neatkarīgs novērtējums.2012 [tiešsaiste] - [atsauce 20.04. 2013]. Pieejams: <http://www.em.gov.lv/images/modules/items/23032012.pdf>
8. Pērn ārvalstu tiešo investoru skaits Latvijā pieaudzis par 1886 personām. Rīga (2012) [tiešsaiste] - [atsauce 02.05.2013]. Pieejams: <http://www.lursoft.lv/press/2012/01/04/Pern-arvalstu-tieso-investoru-skaits-Latvija-pieaudzis-par-1886-personam>
9. Swedbank. 2. Nodaļa. Kādi ārvalstu investori nāk, bet kādi gaidīti Latvijā? (2012) [tiešsaiste] – [atsauce 04.04.2013]. Pieejams: http://www.manambiznesam.lv/lv/wp-content/blogs.dir/2/files/2012/03/K%C4%81di-%C4%81rvalstu-investori-n%C4%81k-bet-gaiditi-Latvij%C4%81_P%C4%93t%C4%ABjuma-2.da%C4%BCa.pdf
10. Swedbank. Latvijas uzņēmējdarbības vides uztvere 2011-2012. 1. daļa Latvija un mūsu uzņēmēji ārvalstu investoru acīm (2011). [tiešsaiste] – [atsauce 05.05.2013]. Pieejams:http://www.manambiznesam.lv/lv/wp-content/blogs.dir/2/files/2011/12/Latvija-un-m%C5%ABsu-uz%C5%86%C4%93m%C4%93ji-%C4%81rvalstu-investoru-ac%C4%ABm_-P%C4%93t%C4%ABjuma-1.da%C4%BCa.pdf
11. Uzņēmējdarbības vide Latvijā. [tiešsaiste] – [atsauce 03.05.2013]. Pieejams: <http://balticexport.com/?article=uznemejdarbibas-vide-latvija&lang=lv>

Citi materiāli

1. Intervija klātienē ar LIAA Investīciju piesaistes nodaļas vadītāju Gundegu Osi. Rīga, intervijas ilgums 1h
2. Intervija klātienē ar Latvijas Bankas ekonomisti Ievu Braukšu. Rīga, intervijas ilgums 40 min

Esmu Latvijas Universitātes Starptautisko ekonomisko attiecību 4. kursa studente Lelde Ķelpiņa, rakstu diplomdarbu par Ārvalstu tiešajām investīcijām Latvijā, problēmām un risinājumiem. Vai Jūs, kā nozares speciālists, varētu man sniegt atbildes uz sekojošiem jautājumiem?

1. Kāds ir Jūsu viedoklis par ĀTI Latvijā kopumā (attīstību, tendencēm)?
2. Kas ietekmē (gan pozitīvi, gan negatīvi) ĀTI plūsmu?
3. Kādas ir aktuālākās problēmas ĀTI jomā?
4. Kādi Jūsaprāt varētu būt šo problēmu risinājumi?
5. Kādu nākotni saskatāt ĀTI jomā?

Diplomdarbs „Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā. Problēmas un risinājumi.” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē Starptautisko ekonomisko attiecību katedrā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors:*Lelde Ķelpiņa*

Rekomendēju / nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: M. iur Antons Petrovskis ___05.2013.

Recenzents: lektora p.i. *Inese Kalniņa*

Darbs iesniegts Starptautisko ekonomisko attiecību katedrā ___05.2013.

Dekāna pilnvarotā persona: studiju lietvede Larisa Staņuka _____

Darbs aizstāvēts gala pārbaudījuma komisijas sēdē

___06.2013. prot. Nr. ____.

Komisijas sekretārs: lektora p.i. *Inese Kalniņa*_____